

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

IVANA VRH

mentorica: red. prof. dr. Zinka Kolarič

ANALIZA SITEMA PREŽIVNIN V SLOVENIJI – STANJE IN PERSPEKTIVA

Diplomsko delo

Ljubljana, avgust 2002

KAZALO

UVOD
1	
1 DRUŽINA	6
1.1 Definicije družine.....	6
1.2 Vrste družin.....	6
1.3 Vloga družine.....	8
1.4 Pravna ureditev razmerij med starši in otroki	9
2 ZAKONSKA ZVEZA IN ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST	10
2.1 Družinska zakonodaja pri nas	10
2.2 Razlike med zakonsko zvezo in družino	10
2.3 Zunajzakonska skupnost	11
3 RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE	12
3.1 Zgodovina razveze	13
3.2 Postopek razveze.....	14
3.3 Vzroki za razvezo zakonske zveze.....	16
3.4 Pomoč do uspešne razveze zakonske zveze.....	18
4 POSLEDICE RAZVEZE ZAKONSKE ZVEZE	20
4.1 Pravne posledice razveze zakonske zveze in njihova ureditev	20
4.2 Psihične in vzgojne posledice razveze zakonske zveze	23
5 PREŽIVNINE	25
5.1 Udeleženci v sistemu preživnin	25
5.2 Statistični podatki vseh centrov za socialno delo v Sloveniji o številu preživnin.....	27
5.3 Postopek ureditve višine preživnine.....	28
5.4 Center za socialno delo Bežigrad in postopek ureditve preživnin	31
5.4.1 Svetovalni razgovor	31
5.4.2 Pravica do izplačila preživnine	31
5.4.3 Statistični podatki o preživninah pri Centru za socialno delo Bežigrad.....	33
5.4.4 Specifični primeri glede preživnin	36
5.4.6 Primerjava z drugimi državami.....	37
6 MEDIACIJA V DRUŽINSKOPRAVNIH ZADEVAH.....	38

6.1 Definicija in funkcije družinske mediacije	38
6.2 Postopek mediacije v družinskopravnih zadevah.....	38
6.3. Prednosti družinske mediacije.....	40
7 NEPLAČEVANJE PREŽIVNINE	41
7.1 Razlogi neplačevanja preživnine.....	41
7.2 Neplačevanje preživnine kot kaznivo dejanje.....	44
7.3 Možne rešitve v prihodnosti.....	44
8 NADOMESTILA PREŽIVNIN – JAMSTVENI IN PREŽIVNINSKI	
SLAD	45
8.1 Ustanovitev preživninskega sklada.....	45
8.2 Pomen in funkcije preživninskega sklada.....	45
8.3 Upravičenci do nadomestila preživnin in njihove pravice	46
8.5 Podatki o številu preživnin otrokom	49
9 SKLEPNE UGOTOVITVE	51
VIRI IN LITERATURA	55
S K L E P o uskladitvi preživnin in uskladitvi višine nadomestila preživnin.....	58
ZAKON O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH	59
PRILOGE	

UVOD

Družina je osnovna celica vsake družbe. V njej posamezniki osvojimo vrednote, načine mišljenja in obnašanja. Odnosi, ki se vzpostavijo znotraj posamezne družine, so ključnega pomena za njene člane. Tako govorimo o eni izmed najbolj občutljivih in pomembnih segmentov družbenega življenja. Družina lahko predstavlja vir veselja, povezanosti, neizčrpne volje in spodbujanja. Vendar vedno ni tako. Kot v velikih situacijah, kjer so vpletena čustva in pričakovanja, so znotraj družine padci in nesreče toliko bolj boleče in občutljive. V vsaki družini so obstajajo določene pravice in dolžnosti, ki smo jih posamezniki dolžni spoštovati. Da so starši dolžni preživljati svoje otroke, je razvidno iz njihove primarne reakcije, prav tako pa je to zapisano v slovenski Ustavi. Vendar nemalokrat temu ni tako, saj vznesenost ob rojstvu otroka med zakoncema mine in se v zakonu pojavijo različne težave, ki jih zakonca rešita z razvezo zakonske zveze. Po razvezi se njuni medsebojni spori v večini primerov samo še poglobijo, zato se težje sporazumejo o določenih zadevah. Tudi o skrbi za njunega otroka se nočejo ali ne morejo dogovoriti na ustrezen način.

Zaradi problemov v družini, ki nastopijo ob neprijetnem dogodku, kot je razveza zakonske zveze in samih otrok v tej zvezi, sem se odločila opisati delček problematike, ki vsebuje veliko nejasnega in neizrečenega.

Opredelitev področja in problema raziskovanja

V svoji diplomski nalogi sem skušala opredeliti pereč problem razvez zakonskih zvez in druge segmente, ki so z njimi povezani. Najprej sem opisla družino in družinsko življenje. Temu sledi zakonska zveza in njene razsežnosti, sem sodi tudi izvenzakonska skupnost. Nato nastopi razveza zakonske zveze. Ta prinaša nešteto posledic, večinoma negativnih. Pri posledicah razveze zakonske zveze sem se osredotočila na pojav preživnin, in sicer plačevanje preživnine za otroke. Rada bi poudarila, da obstajajo različni upravičenci do preživnine (otroci, zakonci, starši), a sem se odločila le za preživnino, ki se plačuje za otroka, torej je otrok njen upravičenec. Kaj te pomenijo družini oziroma njenim članom, pogoji za njeno pridobitev, upravičenci do preživnine, vloga države in drugih institucij, itn. Pri tem sem se opirala na konkretne informacije, ki sem jih pridobila na Centru za socialno delo Bežigrad. Sledi še pisanje o tem, kako se postopek nadaljuje, ko ne pride do izplačila preživnin, ko

nastopijo razni poskusi rešitve, nadomestila za zakonsko določene, a neizplačane preživnine. Na koncu sledi povzetek oziroma sklep pisanja.

Namen, cilji in osnovne teze diplomskega dela

Moj namen je raziskati:

- kaj pripelje do razveze in kakšne so njene posledice, predvsem kako le-ta vpliva na otroke;
- predstaviti novo nastalo razmerje med starši in otroki (odgovornost staršev po razvezi in njihove obveznosti, ki jih ali pa jih ne izpolnjujejo);
- kakšno pomoč nudi sistem socialnega varstva tem otrokom oz. družinam in s tem v zvezi povezano vprašanje oz. posledica (ne)plačevanja preživnin.

Cilji diplomskega dela:

- predstavitev družine oziroma njene vloge v življenju posameznika, še posebej otroka;
- opis pojava zakonske zveze in razveze zakonske zveze, vključno s pogoji zanju, načeli, njunimi udeleženci ter posledicami, tako pozitivnimi kot negativnimi. Osredotočila se bom na zveze, v katerih so otroci;
- odgovoriti na številna vprašanja, ki nastopijo po razvezi: komu bodo otroci dodeljeni, pogostost srečanj med otroki in starši, vpliv teh srečanj, plačevanje preživnine, vzgojne in čustvene težave tako otrok kot staršev, itn.;
- analiza pojava preživnin (plačevanje preživnine za svojega otroka) v Sloveniji, ocenitev te problematike;
- analitično obdelati primer dela enega od centrov za socialno delo (v tem primeru CZSD Bežigrad) v zvezi s preživninami za otroke.

Hipoteza, ki jo bom skušala dokazati:

- neplačevanje preživnine, predvsem otroku kot upravičencu, je v Sloveniji pogost pojav. Zato zahteva določene ukrepe države.

1 DRUŽINA

1.1 Definicije družine

Tako danes kot že v preteklosti poznamo veliko različnih tipov družinske skupnosti, kljub temu pa strokovna literatura ne premore kratke in jedrnatе definicije družine. Sociologinja Lukas (1993) je družino definirala kot “središče življenja”, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) pa navaja, da je “družina življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno družbeno varstvo”.¹ Eno izmed splošnih definicij družine je podal Mladenovič (1979: 26):

Družina je v vsebinskem, strukturalnem in formalnem pogledu zgodovinsko spremenljiva družbena skupina, katere univerzalne značilnosti so:

- *temelji na heteroseksualnih vezeh, s pomočjo katerih moški in ženske zadovoljujejo naravne spolne in druge (duhovne, moralne, estetske) potrebe in zagotavljajo reprodukcijo družbe z rojevanjem potomstva (biološke osnove družine);*
- *osnuje sistem sorodniških odnosov, ki predstavljajo osnovo za spolne tabuje in razdelitev vlog znotraj družine (bio-socialne osnove družine);*
- *zagotavlja in razvija socialne in individualne (moralne in psihične) vsebine osebnosti (socialne osnove družine);*
- *zagotavlja obnavljanje določenih ekonomskih (proizvodno potrošnih) ali samo potrošnih dejavnosti v okviru družine (ekonomske osnove družine).*

Iz vsega povedanega lahko trdimo, da je družina večfunkcionalna institucija oz. dinamična celota.

1.2 Vrste družin

Družino lahko štejemo za popolno v kvantitativnem smislu tam, kjer živita oba starša z otroki. Nepopolna družina pa je tedaj, ko živijo skupaj eden izmed staršev in otroci. Vendar kriterij, da v družini živita oba starša z otroki, ne zadošča, saj se marsikje dogaja, da gre le za

¹ ZZZDR je podrobneje opisan v naslednjem poglavju “Zakonska zveza in zunajzakonska skupnost”. Glej tudi opombo 2 na strani 6.

ohranjanje organizacijske oblike družine, da se daje vtis zunanje popolnosti. Notranje pa lahko ta ista družina razpada. Kljub ohranjeni zunanji obliki je takšna družina nepopolna, saj veliko nalog ne izpolnjuje na ustrezen način, predvsem gre za vzgojo otrok. Družina mora omogočiti otroku, da odraste v samostojno osebnost. Nuditi mu mora občutek varnosti, pripadnosti ter mu omogočiti spoznavanje sveta in samouveljavljanje v njem. To pa je mogoče le v družini, kjer vladajo zaupanje, spoštovanje in ljubezen. Če človek pridobi te temeljne vrednote znotraj lastne družine, jih lahko prenaša tudi na širšo izvendružinsko skupnost.

Kot nepopolne družine razumemo tiste družine, ki sodijo na področje dezorganiziranih ali razpadlih družin. Družinsko razmerje običajno najprej razpade med samimi starši oz. zakonci, posledično pa še med starši in otroci. Nepopolno družino opazimo že na zunaj, saj je njena struktura okrnjena. Tako je Milica Bergant (1981: 45) nepopolno družino razdelila glede na vzroke, ki so privedli do dezintegracije:

- *vdovske družine (vdove ali vdovci, ki ostanejo sami z otroki);*
- *družine razvezanih staršev (po razvezi zakonske zveze se en od staršev odseli);*
- *migrantske družine (zakonci žive formalno urejeno zakonsko življenje, vendar oče in mati ne živita skupaj, ker je eden, največkrat oče, na delu v drugem kraju ali državi);*
- *družine nezakonskih otrok (z otrokom živi le en od staršev že od samega osnovanja družine);*
- *družine, ki oddajo otroke v rejo sorodnikom ali tujim ljudem prostovoljno, lahko pa jim je otrok tudi odvzet.*

Problemi nepopolne družine so dokaj očitni, vsaj kar zadeva otroke iz teh družin. Nastopijo številne težave, ki jih ti imajo pri prilagajanju družbi, od večje nagnjenosti h kriminalu pa do slabšega učnega uspeha. Običajno take družine živijo v težjih okoliščinah kot popolne. Najprej zaradi ekonomskih težav, saj mora ekonomsko breme nositi le en zakonec. V večini primerov je to žena, saj je ponavadi otrok dodeljen njej. Pri tem pa naletimo na vprašanje ženske enakopravnosti, saj vemo, da so v naši družbi ženske v slabšem položaju kot moški. Temu sledi, da so na slabšem tudi otroci, ki ostanejo pri materah. Naslednji problem je psihološke narave. Otrok v svojem razvoju posnema oz. se identificira s starši. Da se otrok

seznanj z normami in socialnimi pravili, sta mu za zgled potrebna oba starša. Če torej živi le z enim od staršev, nastopijo težave pri otrokovih odnosih tako v družini kot v družbi.

Kljub tem problemom je velikokrat življenje otroka v nepopolni družini boljše kot življenje v formalno popolni družini, v kateri ni več skladnosti v medsebojnih odnosih članov družine. Vendar pa se moramo izogniti posploševanju, da je življenje otroka v nepopolni družini "a priori" neugodno in usodno za njegov razvoj.

1.3 Vloga družine

"Vsem oblikam družin ostaja nekaj skupno in to so otroci. Kjerkoli se rode otroci in žive skupaj najmanj dve generaciji ljudi, ki so krvno ali telesno življenjsko povezani (posvojitve), lahko govorimo o družini" (Bergant, 1981: 9). Vendar pa je opredelitev družin zgolj z razmnoževalno funkcijo napačna oz. nepopolna, saj opravlja družina še vrsto drugih dejavnosti, kot so: gospodarske, vzgojne, čustvene, varstvene ter druge. Kljub številčnosti nalog in dejstvu, da se funkcije družine tekom zgodovine spreminjajo in dopolnjujejo, ostaja najpomembnejša naloga družine nega in vzgoja otrok. Socializacija je dolgotrajni proces, otroka, ki je sprva pretežno biološko bitje, je treba pripraviti za življenje v družbi in kulturi. V procesu socializacije človek usvoji in ustvari način govora in mišljenja, vrednote, svoje predstave o svetu in dogajanju v njem. Družina s svojim vzdušjem, ki ga oblikuje predvsem čustvo ljubezni, ki veže skupaj otroke in starše, lahko najustreznejše vzgaja otroke in tako preprečuje nastanek motenj, ki vplivajo na deviantno obnašanje otrok in mladostnikov. Družino je z drugimi vzgojnimi možnostmi, kot so šola, varstvo, razni zavodi skoraj nemogoče ustrezno nadomestiti, možno jo je le dopolnjevati.

Obstajajo pa tudi družine, ki so pri vzgoji nemočne in nesposobne ustvarjati take odnose v družinski skupnosti, ki bi bili ustrezna podlaga za uspešno vključevanje v družbo. Funkcije družine so glede socialne in emocionalne potrebe otroka omejene s stopnjo družbenega in ekonomskega razvoja, s stopnjo industrializacije in urbanizacije kot tudi s stanjem institucij, ki bi morale dopolnjevati tradicionalno funkcijo družine. V teh nasprotujočih si dejstvih se marsikatera družina ne znajde. Tako se krha in ruši vzgojna moč in vloga družine pri socializaciji otrok. Starši in skupnost se pogosto razhajajo v vzgoji: starši preveč ohranjajo tradicionalne koncepte vzgoje, medtem ko skupnost zaradi ekonomskega razvoja premalo razvija možnosti za vzgojo in ne dopolnjuje družinske vzgoje na ustrezen način. Potrebno bi

bilo doseči, da bi se vzgojni cilji in naporji znotraj družine pokrivali z vzgojnimi cilji družbene skupnosti (Pregl in Hočevar, 1974: 25-28).

1.4 Pravna ureditev razmerij med starši in otroki

Termin otroškega oz. roditeljskega pravo je definiran kot skupek pravil, ki urejajo razmerje med starši in otroki. Temeljna načela tega prava izhajajo iz Ustave RS, ki jih uvršča med predpise o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Najpomembnejše načelo je, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to potrebne razmere. Naslednje načelo je, da imajo starši roditeljsko pravico, vendar jim je ta pravica dana v korist otrok in ne v korist njih samih. Ustava RS v 1. odst. 54. člena določa, "da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Te naštete pravice in dolžnosti staršev pa se lahko staršem odvzamejo ali omejijo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja koristi otrok določi zakon". ZZZDR npr. določa, da je center za socialno delo dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ali drugih pravic in koristi (119. člen ZZZDR). Tako torej uživajo otroci varstvo svojih roditeljev in posebno varstvo države, ki mora s svojimi že omenjenimi ukrepi (prek socialnega skrbstva oz. centrov za socialno delo ter sodišča) poseči v primeru, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj ali kadar to zahtevajo druge koristi otrok. Nadaljnje načelo je, da pripada roditeljska pravica skupaj očetu in materi. Torej sta oba roditelja enakopravna do svojih otrok, razen v izrednih primerih (smrt drugega roditelja, odvzeta roditeljska pravica). Po ZZZDR velja popolna izenačitev zakonskih otrok in otrok, ki so rojeni zunaj zakonske zveze.²

Interesi otroka in starša niso vedno skladni, vse pogosteje postajajo celo konfliktni. Prav to pa narekuje vgrajevanje takšnih procesnih mehanizmov, ki naj omogočijo, da se otrokovo stališče upošteva kot stališče starša. V zvezi s tem se postavi vprašanje, kako doseči, da bo otrok subjekt pravic, ki jih ima, ne pa le njihov objekt. Različne smeri gibanja za otrokove pravice so povzročile pomembne spremembe na družinskopravnem področju. Te spremembe so daljnosežne in globoke, nanašajo se na:

- pravice otrok, da sami brez privolitve staršev odločajo o nekaterih osebnih zdravstvenih zadevah (npr. odločitev za psihiatrično zdravljenje);

² Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list SRS, št. 14-634/89 z dne 17. aprila 1989.

- pravice otrok glede njihove dodelitve enemu izmed staršev pri razvezi zakonske zveze;
- pravico do pravnega zastopnika (Belopavlovič “in drugi”, 1992).

2 ZAKONSKA ZVEZA IN ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST

Zakonska zveza in družina sta dve najbolj razširjeni formalno pravni obliki partnerskih odnosov med spoloma na eni strani ter odnosov med starši in njihovimi otroki na drugi strani.

2.1 Družinska zakonodaja pri nas

Zakonska zveza je družbena institucija. Zato se kot taka prizna le tista, ki jo priznava zakon. V Sloveniji je od 1. 1. 1977 v veljavi **Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR)**, ki ga je Skupščina SRS sprejela 26. maja 1976. leta. Za obrazložitev bistva zakonske zveze sem se opirala na določene člene ZZZDR. V zakonski zvezi gre za zadovoljevanje čustvenih, moralnih, ekonomskih in spolnih potreb ter želja med moškim in žensko. Poudarek na zakonski zvezi kot skupnosti moškega in ženske kaže na biološko vsebino zakonske zveze (člen 3/2: “družbeni pomen zakonske zveze je v zasnovanju družine”). Gre za družbeno potrjeno spolno zvezo, ki se začne s poroko. Zakonska zveza je povezana z bolj ali manj jasno opredeljeno pogodbo, s katero so določene pravice in dolžnosti med zakoncema. Načelo enakopravnosti (14. člen: “v zakonski zvezi sta zakonca enakopravna”) velja tako za osebno kot za premoženjsko razmerje med zakoncema. Zakonska zveza je mišljena kot daljša stalna zveza, predvsem pa kot monogamna partnerska zveza.³

2.2 Razlike med zakonsko zvezo in družino

Za zakonsko zvezo velja, da je družbeno najpomembnejša osnova za družino. Pri zakonski zvezi gre za družbeno urejeno in varovano skupino dveh ljudi, moškega in ženske. Vendar pa za splošno definicijo ta določba ni pravilna, ker je monogamni zakon le ena od zgodovinsko spremenljivih oblik. Pri družini pa je bistvo to, da gre za odnose med generacijami staršev in otrok. Število članov ni nujno večje od zakonske zveze (npr.: enoroditeljske družine).

Zakonska zveza skrbi za zadovoljevanje le enega dela biološke funkcije, in sicer za spolne odnose. Drugi del, t.j. biološka reprodukcija, ni značilen za zakonsko zvezo, kajti ta dogodek pomeni, da je zakonska zveza prerasla v družino.

³ Glej opombo 2 na strani 6.

Za zakonsko skupino nikakor ni nujno, da opravlja skupne ekonomske dejavnosti (npr. zakonci, ki ne živijo skupaj, ker nimajo skupnega stanovanja). Ko pa zakonska zveza preraste v družino, to ni več mogoče. Če naj otrok odrašča v popolni družini, je z ekonomskega vidika potrebno, da živi z obema staršema v skupnem stanovanju, da se zanj zagotovijo osnovna sredstva za življenje, vzgojo in šolanje.

2.3 Zunajzakonska skupnost

Veljavno ustanovljena zunajzakonska skupnost ima za zunajzakonska partnerja po ZZZDR enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. Veljavno ustanovljena pa je ob izpolnitvi naslednjih pogojev:

- da obstaja med partnerjema različnega spola (med moškim in žensko);
- da traja ta skupnost dalj časa ter
- da ni razlogov, zaradi katerih bi bila morebitna zakonska zveza med njima neveljavna.

Zunajzakonska skupnost se preneha po volji zunajzakonskih partnerjev. Tako kot sta jo sama zasnovala, jo sama tudi razdreta. Vendar pa ob prenehanju skupnosti nastopijo določene pravne posledice, podobno kot v primeru prenehanja zakonske zveze: preživljanje razvezanega zakonca, vračanje daril, delitev skupnega premoženja ter izguba dedne pravice, vse naštetu velja tudi za zunajzakonskega partnerja ob prenehanju zunajzakonske skupnosti.⁴

⁴ Glej opombo 2 na strani 6.

3 RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE

Preden začnem analizirati razveze zakonskih zvez, želim opozoriti na bistveno razliko, da razveza ni enaka ločitvi. To sta dve različni stvari, ki se ju ne sme zamenjati. Razveza pomeni, da sta sedaj bivša zakonca na sodišču razvezana. Medtem ko ločitev pomeni, da partnerja ne živita več skupaj, ne delita več skupnega gospodinjstva, torej ni nujno, da sta zakonsko razvezana; ali pa gre za razpad zunajzakonske skupnosti.

Slovenija je razvezo zakonske zveze uredila v 7. točki II. dela ZZZDR pod naslovom "Prenehanje zakonske zveze" v 64. in 65. členu zakona. Med načini za prenehanje zakonske zveze so v 63. členu naštet: "smrt enega zakonca, razglasitev enega zakonca za mrtvega in razveza zakonske zveze".⁵ V tej nalogi se bom posvetila le tretjemu pogoju, torej razvezi zakonske zveze. Razveže se lahko samo veljavna zakonska zveza v času življenja obeh zakoncev z njunim sporazumom ali pa iz določenega razveznega razloga, vendar v obeh primerih le po odločbi pristojnega sodišča.

"Razvezo pojmuje kot procesno dogajanje, prehod iz prvotne družinske situacije skozi obdobje motenega ravnovesja in dezorganizacije družinskega sistema in njegovih članov ob razvezi prek obdobja, ko družinski člani v novi situaciji eksperimentirajo z različnimi mehanizmi obvladovanja, uspešnimi in neuspešnimi, do reorganizacije in vzpostavljanja novega ravnovesja v družini z enim roditeljem" (Pretnar, 1995:19). Če bi se razveza zakonske zveze nanašala le na tiste zveze, kjer ni otrok, bi bile to res le razveze zakonske zveze. Ker pa gre v velikem številu za razveze zakonske zveze z otroki, je problem širši. Zakonska razveza je pretres, ki zapusti v človeku dolgotrajno občutje, da je človek odpovedal na nekem življenjskem področju. Zahteva naporno prilagoditev (čustveno in socialno) novim okoliščinam, ki je še posebej težavna tam, kjer so prizadeti otroci. Pogosto so otroci po ločitvi na boljšem, ker niso več prisiljeni gledati in poslušati preprirov staršev. Vendar se prepri dostikrat nadaljujejo tudi po razvezi, mogoče celo v večji meri. Večina otrok doživlja razvezo svojih staršev kot motnjo in bolečo izkušnjo.

⁵ Glej opombo 2 na strani 6.

3.1 Zgodovina razveze

Neločljivi spremljevalec zakonske zveze je razveza. V zgodovini so se tako razlogi za razvezo kot tudi institucija razveze menjavali s spremembami same zakonske zveze in spremembami pravnega položaja zakoncev. Pri najstarejših razlogih za razvezo sta bila prešuštvo in neplodnost žene. Prešuštvo žene je bilo dolgo kaznovano s smrtjo. Takratni zakoni so razlikovali situacije glede na to, ali se je želel razvezati mož ali žena. Mož se je lahko zelo hitro razvezal, medtem ko je imela pri tem žena velike težave oz. sprva sploh ni imela pravice do razveze.

- Preprosta ljudstva in primitivne kulture še niso poznale pravnih oblik sklepanja zakonov, ampak so opravljali poročne rituale ali verske ceremonije. Zato tudi razveze niso poznali.
- V Rimu je bil zakon državna obveznost. Država je sicer dopuščala razvezo zakona, a le na pobudo moža ali ženinega očeta. Otroci so po razvezi pripadali očetu, mati se jim je morala popolnoma odreči.
- V fevdalizmu so kmetje pridobili pravico do lastne družine. Žena še vedno ni imela samostojnosti in svobodne volje.
- S srednjim vekom nastopi novost. Cerkev je od države pridobila civilno pravo, ki je urejalo družinsko zakonodajo. Katoliška cerkev je imela vedno negativen odnos do razveze zakonske zveze, saj je zanjo zakonska zveza zakrament, spolno izvršen zakon pa se ne more razvezati oz. zakonska zveza med katoliki se lahko razveže le s smrtjo enega od zakoncev. Druge verske skupnosti so izjemoma dovoljevale razvezo, tako npr. pravoslavna cerkev, kadar se zahteva razveza iz razloga, ki izpodbija verski in etični smisel zakona (prešuštvo).
- Prva industrijska revolucija je prinesla novosti. Vsak polnoletni državljani je veljal kot pravna oseba in kot tak je lahko odločal o svojem imetju in je lahko svobodno sklenil ali razdril zakonsko zvezo. Seveda je to spet veljalo le za moške.
- S francosko revolucijo pa nastopijo številne spremembe v zakonodaji zakonske zveze. Zakonsko zvezo se razglasi za navadno civilno pogodbo, razveza zakonske zveze pa predstavlja normalno posledico pogodbene narave zakonske zveze. Tako se je lahko zakonska zveza razvezala s sporazumom zakoncev, kakor tudi na zahtevo enega od njiju. To načelo so sprejela zakonska prava večine držav.

- Leta 1840 so v Angliji sodišča dovolila, da ob razvezi obdrži otroke tisti zakonec, ki je na otroke bolj navezan in bo zanje bolj skrbel. To je bila običajno mati. Po letu 1861 je lahko poročena žena sama zahtevala razvezo ob težkih žalitvah in stalni nezvestobi moža (Pretnar, 1995: 21-25) .

Današje pojmovanje

Zakonska zveza je družbena in pravna ustanova, ki je urejena z zakonom, in ne navadna življenjska skupnost, ki lahko preneha kadarkoli in po volji kateregakoli izmed udeležencev. Prav tako ni civilnopravna pogodba, ki bi prenehala preprosto po sporazumu strank. Razveže se lahko le, če obstajajo za to določeni vzroki in samo s sodelovanjem državnega organa, ki ugotavlja, ali so ti vzroki zakonito določeni razvezni razlogi.

Tudi sporazumna razveza, t.j. napreden način razveze, je omejena z določenimi pogoji, ki omogočajo zakoncema sporazumno razvezo, ne glede na to ali sta se zakonca sama sporazumela glede imovine in skrbi za otroke. Represivni značaj se izraža v tem zakonu le tedaj, ko gre za dolžnost obeh zakoncev do otrok (plačevanje preživnine, kazni za materialno zanemarjanje otrok), torej kadar zakon varuje koristi otrok in navaja glavne obveznosti staršev.

3.2 Postopek razveze

Razveza zakonske zveze lahko poteka na dva načina, s sporazumom obeh zakoncev ali s tožbo enega od zakoncev. Zahtevo za sporazumno razvezo ali tožbo za razvezo pošlje sodišče pristojnemu organu občinske skupnosti socialnega skrbstva, da opravi spravi poskus oziroma svetovalni razgovor. Če ta ne uspe na način, da bi partnerja ohranila zakonsko zvezo, nadaljuje s postopkom sodišče.

Sporazumna razveza zakonske zveze

Sporazumna razveza zakonske zveze ni popolnoma svobodna, temveč je omejena z določenimi pogoji, ki so v 64. členu ZZZDR posebej naštetih in morajo biti izpolnjeni, če se zakonca želita sporazumno razvezati. Sporazumeti se morata o naslednjem:

- varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok,
- preživljanju nepreskrbljenega zakonca (če ta nima sredstev za življenje in je nesposoben za delo, npr. bolezen, ali če nima sredstev za delo in je nezaposlen ter se ne more zaposliti),
- delitvi skupnega premoženja,
- kateri od zakoncev bo ostal najemnik stanovanja.

Vsi ti dogovori morajo biti sodno overjeni. Glede sporazuma o preživljanju nepreskrbljenega zakonca, delitvi skupnega premoženja in pa stanovanja, sodišče ne presoja vsebine sporazuma. Povsem drugače pa je glede sporazuma zakoncev o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok. Tu je sodišče dolžno presoditi vsebino samega sporazuma in pri tem ugotoviti, ali je sporazum dejansko v korist otrok. Pri tem si mora sodišče preskrbeti mnenje pristojnega centra za socialno delo. Če sodišče ugotovi, da s sporazumom ni primerno preskrbljeno za njune otroke, je dolžno zakonca na to opozoriti in poučiti o tem, kakšen naj bi bil njun sporazum glede skupnih otrok. Če zakonca tudi po tem ne skleneta ustreznega sporazuma, je sodišče dolžno zavrniti predlog za sporazumno razvezo.⁶ Sporazumna razveza zakonske zveze pomeni napredek v družinski zakonodaji, saj se z njo uresničuje načelo enakopravnosti moža in žene. S takšno sodbo se izognemo razgaljanju intimnejših odnosov med zakoncema in dopuščeno jima je, da se dostojanstveno razvežeta.

Nevzdržnost zakonske zveze

65. člen ZZZDR navaja, da sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze, če je zakonska zveza iz kateregakoli vzroka nevzdržna.⁷ Torej ZZZDR ne našteva več posameznih razveznih razlogov, temveč dopušča, da je lahko “katerikoli vzrok” razvezni razlog, pri tem pa je poudarek na posledici, ki vsebuje subjektivni element, t.j. nevzdržnost zakonske zveze. Pri tem sta zakonca dolžna dokazati nastalo posledico, dokazujeta “katerekoli vzroke”, ki so povzročili to nevzdržnost. Torej če sodišče ugotovi, da je zakonska zveza nevzdržna, jo

⁶ Za vir glej opombo 2 na strani 6.

⁷ Glej opombo 2 na strani 6.

razveže, ne glede na vzrok in odgovornost za tako stanje. Dejstvo, kdo je kriv za nevdržnost, ni pomembno in sodišče vprašanja krivde sploh ne postavlja.

Iz navedenega je razvidno, da je v ZZZDR upoštevano sodobno pojmovanje razveze. Ta se pojmuje kot zdravilo za neuspešno zakonsko zvezo in ne kot sankcija. Za prenehanje zakonske zveze je odločilno objektivno dejstvo, da taka zakonska zveza ni več smiselna. Vendar sta oba načina razveze zakonske zveze (sporazumna razveza in pa razveza zaradi nevdržnosti zakonske zveze) možna le v družbah z enakopravnostjo med spoloma. Zakonca morata biti ekonomsko neodvisna in samostojna. Tu gre predvsem za neodvisnost ženske, da lahko samostojno živi od svojih dohodkov, da ji ni potrebno le zaradi ekonomske varnosti vztrajati v zakonski zvezi, ki je izgubila vsebino in smisel.

3.3 Vzroki za razvezo zakonske zveze

Število razvez zakonskih zvez v zadnjih desetletjih skokovito narašča. Vzroki so različni: od ekonomskih dejavnikov, preko psihičnih in moralnih, pa do same zakonodaje, ki omogoča razvezo. Potem so tu še: religiozna prepričanja, običaji, nacionalna mentaliteta, itn. Vsekakor pa je skupno vsem, da so v njih prisotni **zakonski konflikti**. Ti so take narave, da jih zakonca ne znata rešiti, zato iščeta izhod v razvezi zakonske zveze. Seveda so konflikti v vsaki zakonski zvezi, pomembno je, kako jih zakonca rešujeta. Prav glede na pristop k reševanju konfliktov ločimo dobre oz. konstruktivne in pa slabe oz. destruktivne rešitve konfliktov. Slednji (vanje je vključena razdiralna komponenta) pa privedejo v končni fazi do razveze zakonske zveze. Konflikti, ki pripeljejo do razveze zakonske zvez, niso nikoli rezultat enega samega trenutka ali slučaja, temveč se vlečejo že dalj časa. Stabilnost zakonske zveze ni trajna, ampak se nenehno spreminja in razvija, odvisno od samih zakoncev, otrok in sprememb socialnega okolja, v katerem zakonca oz. družina živi (Likar, 1987: 29).

Veliko je razlogov, da se kmalu po začetnem navdušenju nad skupnim življenjem pokažejo pomanjkljivosti njune zveze. Nekateri od teh so:

- **starost zakonskih partnerjev**

Veliko ljudi dela dvojno napako, kadar se odločajo za zakon. Prva je, da so premladi in čustveno nezreli za zakonsko življenje, saj je znano, da ko smo mladi, še nimamo veliko

izkušenj in delamo nepremišljene stvari, zato se ne zavedajo posledic svojih hitrih odločitev. Druga napaka je, da se poročijo v naglici, v stanju ljubezenske očaranosti, fasciniranosti. Na začetku vsake zveze smo zaljubljeni in ne vidimo napak partnerja. Streznitev pride šele kasneje. Zato je vedno potrebno svojega bodočega sopotnika res spoznati in razumeti ter se zavestno odločiti za enega najpomembnejših korakov v svojem življenju. Na trajno uspešno ljubezensko zvezo lahko računamo šele takrat, ko smo vanjo stopili s čustveno zrelostjo za pravo spolno ljubezen in ko smo emocionalno prepričani, da smo popolnoma pripravljeni na sklenitev zakonske zveze.

- **alkoholizem**

Zasvojenost z alkoholom je velik uničevalec zakonskih zvez. Zasvojenost je posledica čustvene nezrelosti oz. emocionalne prizadetosti. Ta dejavnik je velikega pomena, saj je v večini primerov povezan tudi z nasiljem v družini. V družinah z alkoholikom pogosto prihaja do sporov, večnega prepiranja in očitanja in na koncu tudi do preteпов, tako zakonca kot tudi otroka. Problem alkoholizma ima tudi daljnosežne posledice. Otrok, ki je bil v otroštvu deležen pretepanja, ima pogosto kasneje v življenju resne težave s svojo samopodobo.

- **izraba zakona**

Ljudje se pogosto odločajo za zakon, čeprav do partnerja ne čutijo prave emocionalne in spolne ljubezni. Vzroki za takšno poroko so različni. Nekateri se poročijo le zato, da bi bili pač poročeni. Drugi zato, da bi izboljšali svoje finančno stanje, ker vidijo v partnerju vir materialnega ugodja. Spet tretji pa vidijo v poroki rešitev za beg od doma in staršev.

- **izobrazba in poklica**

Nizka stopnja razveze je splošno gledano značilna za kmete, najvišja pa za ljudi z visoko formalno izobrazbo. Ljudje v vaseh in v preprostejšem okolju so namreč še dokaj konzervativni in nagnjeni tradicionalnim vrednotam in pogledom na življenje. Zanje je ločitev nekaj tujega, mnogokrat pregrešnega, medtem ko so izobraženci povsem drugačnega mnenja. Zanje je razveza neka povsem običajna zadeva, ki nastopi ob slabem zakonu. Seveda je to dokaj posplošeno, pri obeh skupinah prihaja do odstopanj. Na razvezo vpliva tudi velika razlika v izobrazbi med možem in ženo. Velikokrat se zakonec z nižjo izobrazbo počuti podrejenega in kot tak izkoriščenega. Če je razkorak v izobrazbi res velik in imata zakonca preveč različne poglede, interese, sam nivo procesiranja podatkov in komuniciranja, lahko posledično privede do neuspešne zakonske zveze in same razveze.

Vzroki so še:

- starši in njihovo pretirano vplivanje na otroke, ki že imajo svojo zakonsko skupnost;
- spolnost (napačno in različno gledanje nanjo med zakoncema);
- rojstvo otrok (ni pravi trenutek, zato je lahko vir konfliktov), samo število otrok;
- ekonomske težave, ki se najintenzivneje uveljavljajo v svojem poklicu;
- reševanje stanovanjskega problema, zakonca si šele ustvarjata lasten standard.

V poznejših letih nastopi problem, ker zakonca ne vidita več novih zunanjih ciljev skupnega življenja; nastopi “kriza srednjih let” (odpor do zakonske zveze pri enem od zakoncev, ker se mu ta zdi dolgočasna, da ju omejuje, pride do prvega zavedanja staranja).

V poznih letih zakona prihaja do novih virov konfliktov:

- bolezni, ki privedejo do negativnih osebnostnih potez (ljubosumje, egoizem, prepirljivost, trma ...);
- upokojitev (občutek nekoristnosti, odvečnosti) (Likar, 1987: 30–34).

3.4 Pomoč do uspešne razveze zakonske zveze

Kvalitetna razveza zakonske zveze med drugim vsebuje tudi urejeno vprašanje starševstva. V približno polovici primerov je odnos otrok – odpadli roditelj uspešno rešen. Pri teh gre za starše, ki se zavedajo svoje odgovornosti do otrok in se trudijo ohraniti kvaliteten roditeljski odnos, kljub temu da je partnerski propadel. Dejstvo je, da se za zrelo starševstvo človek najprej usposablja v lastni družini. “Osnovno izkustvo, kakršnokoli že je, določa njegov odnos do družine, ki jo bo nekoč ustvaril sam” (Vogrinčič-Čačinovič, 1970: 76). Drugi dejavnik, ki je odločilen za humanizacijo odnosov med spoloma, so vzgojno izobraževalne institucije (vrtec, šola, univerza, razni zavodi ...). Tretja možnost pomoči so zakonske svetovalnice. Program predzakonskega svetovanja je po ZZZDR obvezen, vendar so ljudje že pogosto izrazili pripombe o njegovi koristnosti in učinkovitosti. Mladi, bodoči zakonci, v tem namreč vidijo odvečno “pridiganje”. Informacije o pravicah in dolžnostih do partnerja in otrok, o dinamiki medsebojnih odnosov, o pomenu odgovornega starševstva so še kako potrebne. Vendar tik pred poroko gotovo ne dosežejo svojega namena. Saj se konflikti glede prilagajanja med partnerjema in v odnosu do otrok pojavijo šele v času zakonske zveze.

Takrat bi zakonci potrebovali nasvet strokovnjaka. Prav to je naloga predzakonskega svetovanja, da bodoče zakonce motivira, v njih zbudi potrebo po zakonskem, partnerskem svetovanju. Vendar je obisk potreben že veliko prej, ko problemi šele nastajajo in ne, ko je zakonska zveza tik pred razvezo, saj je tedaj ponavadi že prepozno.

4 POSLEDICE RAZVEZE ZAKONSKE ZVEZE

“Raziskave kažejo, da je ločitev glede na posledice, ki jih ima za prizadete, takoj na drugem mestu za smrtjo” (Charlish, 1998:54).

4.1 Pravne posledice razveze zakonske zveze in njihova ureditev

Z razvezo zakonske zveze nastopijo določene pravne posledice. Pravne posledice razveze zakonske skupnosti zadevajo razmerja staršev do otrok in razmerja med zakoncema. ZZZDR navaja kot pravne posledice, ki se nanašajo na razmerje **med razvezanima zakoncema** po razvezi zakonske zveze, naslednje:

- pravice in dolžnosti (med zakoncema prenehajo vse osebne pravice in dolžnosti),
- preživljanje razvezanega zakonca (nepreskrbljeni zakonec ima pravico, da zahteva od drugega preživnino),
- vračanje daril,
- delitev skupnega premoženja (razvezana zakonca opravita delitev skupnega premoženja sporazumno ali pa po določbi sodišča),
- priimek zakoncev (do kakšnih sprememb bo prišlo),
- stanovanje razvezanega zakonca (eden izmed njiju se mora preseliti iz dotlej skupnega stanovanja) in
- dedna pravica razvezanih zakoncev (med njima preneha dedna pravica).⁸

Med pravne posledice, ki se nanašajo na **razmerje staršev do otrok** po razvezi zakonske zveze, spadajo vprašanja varstva, vzgoje in preživljanja skupnih otrok.

Bistveni vprašanji, katerih odgovore mora vsebovati razvezna sodba, sta:

1. pri kom bodo po razvezi zakonske zveze skupni otroci živeli v varstvu in vzgoji,
2. kako bo breme preživljanja otrok v prihodnje razdeljeno med staršema.

ZZZDR najprej sistematično ureja razmerja staršev do otrok po razvezi, nato pa pravne posledice, ki se nanašajo na razmerja med razvezanima zakoncema.⁹

⁸ Glej opombo 2 na strani 6.

⁹ Glej opombo 2 na strani 6.

Dodelitev otrok in njihovo preživljanje

Ob razvezi je najpomembnejše vprašanje, kdo bo najprej prevzel skrb za otroke (to so lahko mladoletni otroci, polnoletni otroci, nad katerimi je podaljšana roditeljska pravica ter polnoletni otroci, ki še študirajo) glede varstva in vzgoje. O tem se razvezana starša lahko sporazumeta. V kolikor do sporazuma ne pride, ali če ta ni v korist otroka, o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok odloči sodišče samo. Sodišče zaupa otroka enemu ali drugemu od staršev. V izjemnih primerih pa lahko tudi tretji osebi (v rejništvo) ali zavodu. To se zgodi, če bi bile otrokove koristi pri enem ali drugem od staršev ogrožene. V primeru, ko je otrok več, se lahko tudi dodelijo med roditeljema.

Mnenje o tem, komu bo otrok dodeljen, poda ustrezní organ občinske skupnosti socialnega skrbstva na podlagi predhodnega poizvedovanja in ugotavljanja. Pristojni center za socialno delo mora ugotoviti, kdo ima več pogojev za vzgojo otroka v fizičnem, moralnem in intelektualnem pogledu. Po objektivnem analiziranju vseh okoliščin se ugotovi, pri katerem izmed roditeljev so boljši pogoji za uveljavitev otrokove koristi. Tu se upošteva: boljša materialna osnova, sposobnost roditelja za vzgojo otroka in čustvena povezanost otroka in roditelja. Pomembno jo še: spol, značaj in sposobnosti otroka, zdravstveno stanje otroka in staršev, njihove lastnosti, dosedanja in bodoči kraj bivanja in šolanja otroka, navezanost na roditelja in otrokova želja, pri katerem bi želel ostati. Torej koristi otroka ne zagotavljajo samo ugodne materialne razmere roditelja, niti samo dejstvo, kdo lahko nudi otroku boljšo izobrazbo, temveč zlasti sposobnost roditelja za pravilno vzgojo otroka in za intimno, čustveno povezanost z otrokom (Končina Peternel, 1998: 141).

V slovenski sodni praksi prevladuje mnenje, da je potrebno majhnega otroka zaupati materi in samo izjemoma očetu. Takšno stališče temelji na domnevi, da je mati tista, ki v največji meri zagotavlja otroku optimalne koristi, da mu predstavlja najbolj trdno oporo v mlajših in nežnejših in občutljivejših letih. Pri tem pa se postavlja vedno aktualno vprašanje, ali so res moški pri nas prikrajšani oziroma glede na matere v neenakovrednem položaju.

Ob razvezi je potrebno rešiti tudi vprašanje, kako bo vnaprej razdeljeno breme preživljanja otrok med roditeljema. Po razvezi sta oba dolžna preživljati otroke. Tudi tisti, ki otroka nima pri sebi, mora plačevati denarni prispevek. S tem pokriva del izdatkov za življenje, vzgojo, šolanje in izobraževanje otroka. Sama višina prispevka pa se določi v skladu z možnostmi

vsakega izmed roditeljev in z otrokovimi potrebami. Vsak izmed staršev oziroma otrok sme zahtevati, naj se ugotovljena višina prispevka prilagodi spremenjenim razmeram. Pri nas sodišče v večini primerov otroka dodeli materi. Možje se radi izogibajo plačevanju preživnin, zato matere velikokrat zahtevajo preživnino s tožbo, kar še poveča njihove ekonomske težave. Posledice razveze torej niso enake za oba zakonca. Ženi je namreč naloženo dvojno breme, saj sama težje materialno preskrbi družino. Velikokrat pa imajo tudi slabšo strokovno kvalifikacijo in nižje dohodke. Posledično so v slabšem položaju tudi otroci, ki pri teh ostanejo. Tega ne popravijo niti preživnine, ki so jih dolžni plačevati odpadli roditelji.

Za odločanje o vzgoji in varstvu otrok v primerih, ko se starši odločijo za ločeno življenje, vendar ne pride do razveze ali razveljavitve zakonske zveze, je zakonodajalec v 105. členu ZZZDR pooblastil center za socialno delo za reševanje primera. Če se starši ne morejo sporazumeti pri katerem od njiju bo otrok živel, o tem odloči center za socialno delo. Je tudi pristojen omejiti ali prepovedati osebne stike staršu, ki ne živi z otrokom, če to zahtevajo koristi otroka.¹⁰

Odločanje o osebnih stikih

Ker ZZZDR ne določa dolžnosti staršev, da ohranjajo osebne stike z otrokom, tudi pravice otroka do osebnih stikov s starši ne moremo izpeljati. Tako Zupančič (1972: 106) navaja, da izvrševanje pravice staršev do osebnih stikov z otrokom ne predstavlja pravne dolžnosti staršev, temveč gre za moralno dolžnost, katere neizpolnjevanje ne more imeti sankcij. Vendar pa ima roditelj, ki ne živi z otrokom, pravico do osebnih stikov z njim. Ta zajema pravico do obiska otroka, pravico, da ga za določen čas vzame s seboj, pravico do sodelovanja pri vzgoji, pravico do odločanja o dogodkih, ki bi lahko občutno vplivali na otrokovo življenje, pravico peljati otroka na skupne počitnice in drugo. Pomembno je, da se ohranjajo stiki z obema staršema in da lahko tudi odpadli roditelj vpliva na vzgojo. Način izvrševanja osebnih stikov določita roditelja sporazumno, če pa se ne moreta zediniti, o tem odloči center za socialno delo. ZZZDR v 78. členu navaja, da lahko sodišče na zahtevo razvezanega zakonca ali pristojnega centra za socialno delo spremeni svojo odločbo o varstvu otrok in o razmerju razvezanih zakoncev do njihovih otrok. Torej, gre za prepoved osebnih stikov, če tako narekuje korist otrok.¹¹

¹⁰ Glej opombo 2 na strani 6.

¹¹ Glej opombo 2 na strani 6.

Področje osebnih stikov je izjemno kočljivo, obremenjujejo ga številni problemi. Eden izmed večjih je, kadar eden od staršev v otroku vzbudi odpor do drugega starša. Zato začne otrok sam odklanjati osebne stike z odpadlim roditeljem. Drugi problem je vprašanje prisilne izvršbe odločbe o osebnih stikih z otrokom. Menim, da bi moral upravni organ v primeru, ko otrok izrecno odklanja osebne stike, v izvršilnem postopku zaslišati otroka, da ugotovi razloge njegovega upiranja.

4.2 Psihične in vzgojne posledice razveze zakonske zveze

Veliko ljudi živi v nesrečnem zakonu. Nesporazumi, prepiri, nestrpnost med zakoncema se včasih tako zaostrijo, da se želijo razvezati. "Ko zakonska skupnost razpade, se ne more obnoviti, vsaj ne v smislu, da bi bila uspešnejša, kot je bila prej. Zakon je podoben živemu bitju: ko umre, ne more več oživetiti. Poskus oživljanja mrtvega zakona je navadno le nadaljevanje vzajemnega trpinčenja dveh ljudi, ki v sebi ne najmeta moči, da bi se res ločila, popolnoma in za vedno" (Košiček, 1993). Življenje v razpadajoči družini ne zadeva le obeh zakoncev, pač pa tudi njune otroke. Predolgo je veljala miselnost, da je za otrokov razvoj nujna dvoroditeljska družina, pa čeprav ne opravlja več svojih funkcij. Danes prevladuje mnenje, da zakonska zveza, ki ni srečna, in da družina, ki ne opravlja svojih dolžnosti, ni koristna za zakonca, še manj pa za otroka. Največja "korist" razveze zakonske zveze je prav prenehanje konfliktov, pa čeprav na račun izgube enega roditelja.

Pojava razvez ne bi mogli vnaprej negativno vrednotiti, ker pogosto pomeni razveza zakonske zveze in razbitje prej "popolne" družine edini izhod iz nevzdržnih in sovražnih medsebojnih odnosov, v katerih navadno najbolj trpijo otroci. Strokovnjaki za problematiko razvez namreč trdijo, da je za otroka nedvomno manj boleča razveza kot pa nevzdržno življenje v družini. Oba starša morata zagotoviti in dokazati, da otrok zaradi njune razveze ne bo izgubil njune ljubezni in da bo še vedno imel mater in očeta, čeprav ne stanujeta več skupaj (Jogan, 1983: 323). To še ne pomeni, da prisotnost obeh roditeljev za vzgojo in razvoj otroka ni pomembna. Vendar pa moramo priznati, da je velikokrat razveza edini možni izhod in za otroka manjše zlo kot notranje razrvana družina. Družina polna preprirov in napetosti je neprimerno okolje za otroka. Še posebej tistega, ki šele oblikuje svojo osebnostno strukturo. Možne posledice so: strah, zbeganost, osamljenost, itd. Lahko se čutijo tudi veliko pozneje, ko ti otroci tudi sami

oblikujejo svojo družino, saj pogosto ustvarjajo slabe družine in imajo težave z okolico oz. družbo.

Posledica razveze zakonske zveze je nastanek enoroditeljske družine. To pomeni, da so prekinjeni ali okrnjeni stiki otroka z enim roditeljem, večinoma (90 %) očetom. Otrok za zdrav razvoj potrebuje oba roditelja, kajti preko njiju si izoblikuje predstave o odnosih med spoloma, o spolni vzgoji in se uči obnašanja. Očetu je v preteklosti pripadala pravica do fizičnega kaznovanja članov, kot tudi njihovo zastopanje in varovanje. Na nek način se je ta ohranila do danes, kajti oče daje otroku občutek varnosti, ga vzgaja bolj trdno in ga disciplinira. Če očeta ni, otroku manjka eden od pomembnih dejavnikov socializacije. Po razvezi pa vse naloge preidejo na mater. Pri tem je tudi večja verjetnost, da bo identifikacija enostranska. Pogosto se matere po razvezi zakonske zveze čustveno močneje naslanjajo na otroka. Od njega zahtevajo, da izpolnjuje nekatere funkcije očeta. Tak otrok je še bolj obremenjen, saj mora biti zrelejši. Prezgodnja osamosvojenost lahko pušča otroku občutke osamljenosti, zapuščenosti, posledično se začne zgodaj odmikati iz družinske situacije. Vse to se da preprečiti, če zna mati pravilno delovati in oceniti, kakšne so otrokove sposobnosti ter ne pretirava v svojih zahtevah (Likar, 1987: 38).

Družina ne sme biti zaprta vase, ampak mora gojiti sorodniške in prijateljske vezi. Otrok po razvezi zakonske zveze ne sme biti vezan izključno na starša s katerim živi, temveč se mora vključiti tudi v skupino vrstnikov, šolo, sosesko in druge družbene skupnosti, ki mu pomagajo pri premostitvi prvih kriz po razvezi zakonske zveze. Pri nekaterih otrocih so motnje v prilagajanju na enoroditeljsko družino resne, pri drugih ne. "Kaj se bo z otrokom v psihičnem smislu dogajalo in kakšen bo njegov odziv, ni odvisno le od zunanjih okoliščin, temveč v enaki meri tudi od otroku lastnih dejavnikov. Med temi so predvsem pomembni: temperamentne lastnosti, razvojna raven in pa pretekle izkušnje" (Kos-Mikuž, 1983: 35).

Pri razvezi zakonske zveze vedno iščemo krivca zanjo. V praksi so krivci v velikem številu matere, ki morajo odgovarjati, če otrok zaide na kriva pota. So pa pogosto v situaciji, ko morajo že tako nizke preživnine sodno izterjati od bivšega partnerja, ki niti ne ve, da otrok potrebuje hlače, majico, kaj šele, kako mu gre v šoli, kaj dela v prostem času, itd. Bivši partnerji so pogosto mišljenja, da mu tega ni treba, ker je bil dodeljen drugemu partnerju.

5 PREŽIVNINE

Vse posege države v družinska razmerja zaradi varstva koristi otrok ureja ZZZDR. Tako o vzgoji in varstvu otrok po razvezi zakonske zveze po 64., 66. in 78. členu ZZZDR odloča sodišče v pravnem postopku. Po 105. členu ZZZDR pa v primerih, ko starši ne živijo skupaj in se ne morejo sporazumeti, pri katerem od njiju bo otrok živel, odloči o tem center za socialno delo na podlagi 86. člena Zakona o socialnem varstvu (ZSV) v upravnem postopku. Center za socialno delo torej odloča o:

- vzgoji in varstvu otrok po razpadu zunajzakonske skupnosti staršev,
- vzgoji in varstvu otrok, katerih poročeni starši so se odločili za ločeno življenje in niso začeli postopka za razvezo zakonske zveze ter
- vzgoji in varstvu otrok, katerih starši niso nikdar živeli skupaj.¹²

Potrebno je poudariti, da razveza sama ni pogoj za preživnino. Preživnina se lahko določi tudi v primeru, ko zavezanec in zakoniti zastopnik nista ločena oz. sploh poročena. Pogoj je le, da imata skupaj otroke. Zadeve se enako urejujejo, ne glede na to, ali so upravičenci do preživnine zakonsko ali zunajzakonsko rojeni otroci. Kljub različnim upravičencem do preživnine mene zanimajo predvsem preživnine za otroka, zato sem se osredotočila le nanje in o drugih upravičencih nisem pisala. Pri opisovanju problema preživnin sem se opirala predvsem na podatke, ki sem jih zbrala na Centru za socialno delo Bežigrad, katerega sem podrobneje analizirala kasneje, v poglavju 5.4.

5.1 Udeleženci v sistemu preživnin

Zakoniti zastopnik

Zakoniti zastopnik je tisti izmed staršev, ki mu je otrok ob razvezi zakonske zveze ali ob razpadu zunajzakonske skupnosti zaupan v vzgojo in varstvo. Preživnino dobiva zakoniti zastopnik sam in ne otrok, za katerega dobiva preživnino. Praviloma jo dobiva zakoniti zastopnik tudi po polnoletnosti otroka, ker otrok pri njem živi in ga ta vzdržuje. Vendar pa obvestila o uskladitvi preživnine po polnoletnosti prejema otrok sam.

¹² Za vir glej opombo 2 na strani 6.

V večini primerov se otrok izroči materi v vzgojo in varstvo iz popolnoma naravnih otrokovih potreb. Povezava otroka z materjo je čista arhaična potreba otroka. Otrok je šele po tretjem letu sposoben separacije, ker je prej preveč povezan z materjo. Torej če se otroka loči od matere že zelo zgodaj oz. pred tretjim letom starosti, lahko to pusti trajne posledice pri otroku. Znaki se kažejo kasneje v življenju, saj ima tak človek lahko zelo velike psihološke probleme. Torej je pri dodelitvi otroka vsekakor pomembno upoštevati razvojne faze otroka in pa psihološke potrebe otroka. Da je zakoniti zastopnik oče, pride na podlagi razveznih sodb v primerih, kadar:

- ima oče boljše pogoje za vzgojo in varstvo otrok ali,
- je otrok veliko bolj navezan na očeta ali,
- da ima otrok preprosto boljše pogoje za življenje pri očetu.

Zavezanec

Je fizična oseba, ki je dolžna plačevati preživnino za upravičenca. Je tisti od staršev, ki mu otrok ob razvezi zakonske zveze ali razpadu zunajzakonske skupnosti ni dodeljen v vzgojo in varstvo.

Upravičenci do preživnine

Glede same preživnine otrok nima pravice odločanja, saj prejema preživnino otrokov oz. upravičenčev zakoniti zastopnik, kar je v večini primerov mati. Le v primeru, ko se postopek uveljavljanja pravice do preživnine začne, kadar je otrok že polnoleten, potem mora otrok oz. upravičenec sam urejevati zadevo. Če pa se proces začne, ko je upravičenec še mladoleten, se primer nadaljuje tudi po polnoletnosti, ne da bi otrok to sam urejeval.

So tudi primeri, ko je prejemnik preživnine otrok oz. upravičenec sam. Pogoji je seveda, da je otrok polnoleten. Do tega pride v primerih, ko otrok živi sam oz. se je odselil od svojega zakonitega zastopnika in šel živeti na svoje. Poudariti moram, da to ni možno pred polnoletnostjo otroka. V takšnih primerih sledi dogovor, da oba starša plačujeta preživnino otroku samemu.

Otrok se ne more odpovedati pravici do prejemanja preživnine. Nima pravne teže. Tudi zakoniti zastopnik se ji v imenu zakona ne more odpovedati. Seveda pa se lahko odpove samemu prejemanju denarja od preživnine.

5.2 Statistični podatki vseh centrov za socialno delo v Sloveniji o številu preživnin

Statistični urad RS je v Statističnem vprašalniku o uporabnikih socialnovarstvenih storitev in denarnih dajatev centrov za socialno delo v poglavju “Oblike varstva po zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih” objavil naslednje podatke.

Tabela 1: Število otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb, ki so deležni preživnin

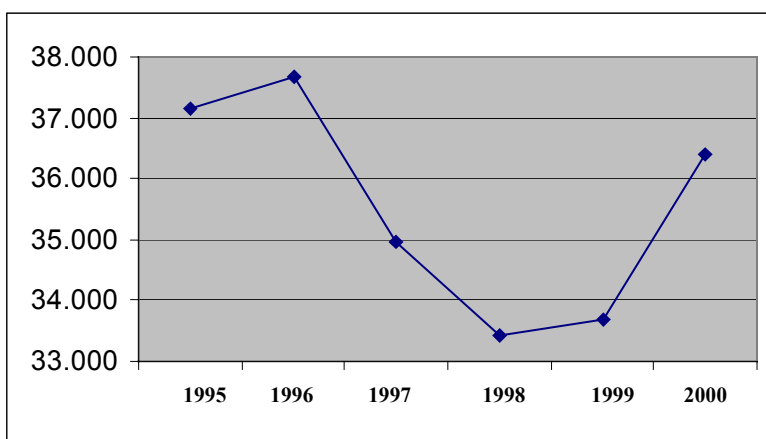
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
a)* vse preživnine	37.146	37.679	34.951	33.417	33.696	36.386
b)*nove preživnine dogovorjene na centru	1.548	1.951	1.645	2.195	2.560	3.222
sodno določene	1.751	1.584	1.640	1.617	2.712	1.993

Vir: Statistični vprašalnik o uporabnikih socialnovarstvenih storitev in denarnih dajatev centrov za socialno delo, za leta od 1995 do 2000.

Pri čemer velja, da je:

- a)* število vseh preživnin v Sloveniji, vodenih na centrih za socialno delo (upravičenci samo otroci mlajši od 18 let);
- b)* število novih preživninskih upravičencev, ki jih vodijo na centru za socialno delo (za leto, na katero se podatki nanašajo); te se delijo na tiste, ki so bile dogovorjene na centru za socialno delo in tiste, ki so bile sodno določene.

Graf številka 1: Število vseh preživnin v Sloveniji

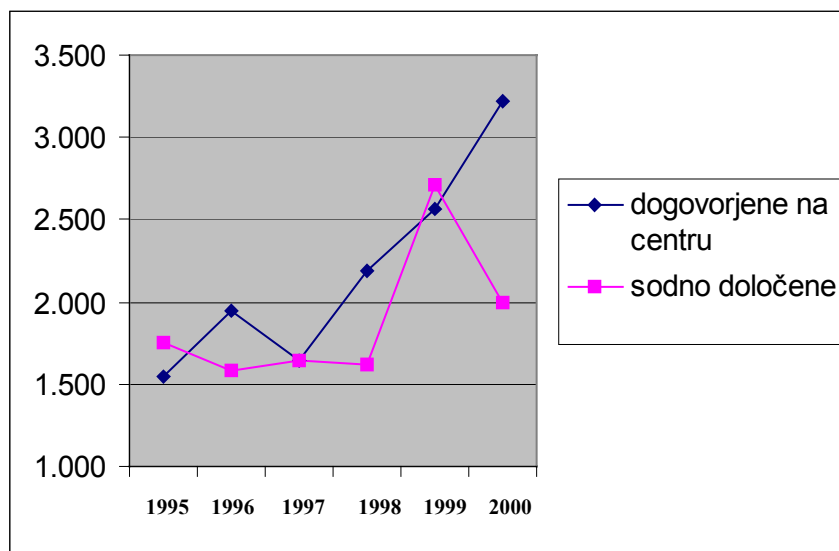
Vir: CZSD Bežigrad, 22. 02. 2002.

Graf je razvil, da je

Iz

število preživnin z letom 1996 začelo upadati. Leta 1998 pride do preloma, ko začnejo te naraščati. Izrazit porast preživnin nastopi leta 2000. Predvidevam, da so dejavniki za takšno gibanje povezani s samim naraščanjem števila razvez.

Graf številka 2: Število na novo pridobljenih preživnin

Vir: Statistični vprašalnik o uporabnikih socialnovarstvenih storitev in denarnih dajatev centrov za socialno delo, za leta od 1995 do 2000.

Kot vidimo, število preživnin urejenih z dogovorom na centru (sporazumne preživnine)¹³ konstantno narašča, kar je zelo pozitivno, saj se tako zakoniti zastopnik in pa zavezanec izogneta nadaljnjim zapletom in neprijetnim dogodkom. Povezano tudi z zakonsko določbo, kajti sedaj morajo posamezniki imeti za uveljavljanje pravice do otroškega dodatka in štipendij urejeno preživninsko določbo. Število sodno določenih preživnin je po letu 1999 močno upadlo. Točnih podatkov za leto 2001 nisem imela na razpolago, a iz pogovora na CZSD Bežigrad lahko rečem, da se trend nadaljuje glede na leto 2000.

5.3 Postopek ureditve višine preživnine

¹³ Več o sporazumnih preživninah glej poglavje "Na centru dogovorjena sporazumna preživnina" na strani 29.

Ločimo dva načina urejevanja višine preživnine. V večini primerov je zadeva urejena na **sodišču**. Res da je iz grafa številka 2 razvidno, da je veliko več preživnin dogovorjenih na centru kot pa na sodišču, a to je veljalo le za navedeni Center za socialno delo Bežigrad. Medtem ko velja za povprečje celotne Slovenije, da je večina preživnin urejenih na sodišču. Predpostavljam, da je to povezano z velikostjo mesta. Torej, v večjih krajih kot so Ljubljana in Maribor gredo stranke zadevo raje urediti kar na sodišče, saj gre v večini za konfliktne interese in želje in niso preveč pripravljeni sodelovati. V manjših krajih (teh pa je pri nas veliko), pa jim ostane center, ker je bližje oziroma ni sodišča v bližini. Zavezanec in zakoniti zastopnik se torej ne moreta sporazumno dogovoriti o preživnine, zato postopek reševanja zadeve prevzame sodišče. To s pomočjo centra odredi višino preživnine. Upoštevajo se zmožnosti plačila in potrebe zakonitega zastopnika.

Druga možnost je **sporazumni dogovor na centru za socialno delo**. Torej v primeru, da je razveza sporazumno sklenjena, navadno pri tem dogovoru ni večjih nesporazumov in se bivša zakonca tega, kar se dogovorita tudi držita. Tu se partnerja sama odločita o višini preživnine, naloga sodišča pa je le potrditev dogovora. Vendar sodbo izda le v primeru, ko se razvežeta. Če nista bila poročena, ali bosta formalno še naprej poročena, torej se ne bosta razvezala, sodišče odločbe ne izda. Žal je sporazumnih razvez še vedno malo in o tem, pri kom bo otrok živel in koliko preživnine bo plačeval odsotni starš, odloča sodišče.

Zakoniti postopek ureditve preživnin

1. Postopek ureditve preživnin se začne z razvezo zakonske zveze, ki se izvaja na podlagi predloga za sporazumno razvezo ali tožbe za razvezo. To je pogoj za kakršnokoli obravnavo oz. odločanje.
2. ZZZDR v 68. členu določa, da je pristojni center za socialno delo z zakoncema, ki imata mladoletne otroke dolžan opraviti "svetovalni razgovor" pred razvezo.¹⁴ Pomembno je, da so otroci mladoletni, ker je prišlo z novelo v ZZZDR z letom 1995 do spremembe. Namreč do leta 1989 so izvajali svetovalni razgovor tudi v primeru, da zakonca nista imela otrok, sedaj tega ni več. Center za socialno delo na podlagi tega uradnega določila torej povabi zakonca, da opravijo razgovor (o razlogih za njihovo odločitev, poskušajo le-te rešiti ...). Če zakonca še naprej vztrajata pri razvezi, se postopek nadaljuje.

¹⁴ Glej prilogo: Vabilo na svetovalni razgovor.

3. CZSD pošlje poročilo skupaj s svojim mnenjem, glede tega, komu naj bi bil mladoleten otrok zaupan, na sodišče.

4. Sodišče nato pošlje CZSD pravomočno razvezno sodbo, iz katere je razvidno:

- da se je zakonska zveza razvezala,
- komu od staršev je otrok dodeljen in
- višina preživnine, ki jo je starš, kateremu otrok ni dodeljen dolžan, plačevati.

5. To preživnino CZSD nato vnese v preživninsko bazo. Nastane "Dogovor o preživnini" oz. "Kartica mape"¹⁵, iz katere so razvidne vse zakonske določbe:

- da je preživnina določena na podlagi pravnomočne razvezne sodbe,
- kdo je upravičenec,
- kdo je zakonski zastopnik in
- kdo je zavezanec.

Vpišejo še druge podatke, kot so: razni datumi (glede vnosa podatkov, valorizacije, kdaj je prineseno potrdilo o šolanju ...)

6. Začne se postopek valorizacije. Izda se Sklep o uskladitvi preživnin in uskladitvi višine nadomestila preživnin (Ur. l. RS, št. 28/02).¹⁶ Vlada RS vsako leto objavi valorizacijo v Uradnem listu RS, torej za koliko se bodo preživnine spremenile v tistem letu. Običajno se spreminjajo enkrat letno. Do odstopanja je prišlo leta 1989, ko se je zaradi ogromne inflacije višina preživnine spremenila šestkrat.

7. Dokumente se nato vložijo v posameznikovo mapo in postopek je končan. Nato se le še vnašajo dodatne, naknadne podatke (razna prinesena potrdila, zakonske spremembe, ki so lahko tudi v pomoč strankam, kadar kaj potrebujejo, da se jih napoti na potrebne urade, itn.).

Na centru dogovorjena sporazumna preživnina

Teh primerov ni veliko, v večini se izvaja v zunajzakonskih skupnostih. Gre za neke vrste tihi dogovor, ki je urejen hitro in brez posebnih zapletov. Partnerja lahko predložita položnice, potrdila o tem koliko sredstev oz. denarja za kaj porabijo, ki jih nato skupaj pregledajo. V večini primerov partnerja prideta že z izdelanim predlogom glede višine preživnine, ki ga potem tudi upoštevata. Medsebojnim dogovorom sledi le še formalnost, torej podpisovanje dokumentacije in postopek je uspešno zaključen. Nato zavezanec plačuje preživnino po eni

¹⁵ Glej prilogo: Dogovor o preživnini.

¹⁶ Glej prilogo: Sklep o uskladitvi preživnin in uskladitvi višine nadomestila preživnin, Ur. l. RS z dne 29. 03. 2002.

izmed možnih poti: na tekoči račun, hranilno knjižico, v gotovini ali pa s položnico. Trend takšnega reševanja v zadnjem času narašča. Povezano je s tem, da je urejena dokumentacija potrebna za otroški dodatek in za štipendijo. Torej je strankama v interesu, da zadevo uspešno zaključita. Glede dokumentacije je pri sporazumno dogovorjeni preživnini potrebno prinesiti le rojstni list otroka. Do konca študija je vsako leto nujno prilagati še potrdilo o vpisu.

5.4 Center za socialno delo Bežigrad in postopek ureditve preživnin

Podatke sem zbrala na Centru za socialno delo Bežigrad.¹⁷ Pri vseh zadevah se opirajo predvsem na ZZZDR. Za njih je najpomembnejše poglavje “Dolžnost preživljanja”, torej od 123. do 133. člena.¹⁸ Drugi uradni dokument, ki je za CZSD pri urejevanju preživnin še relevanten, je Zakon o socialnem varstvu (ZSV).

5.4.1 Svetovalni razgovor

ZZZDR v 68. členu določa, da mora sodišče po prejemu predloga za sporazumno razvezo ali tožbe za razvezo zakonske zveze pred njeno vročitvijo toženi stranki predlog oz. tožbo poslati centru za socialno delo, da ta opravi svetovalni razgovor.¹⁹ “Socialni delavec razvija, spodbuja in prispeva k razvoju sodelovanja in koordinacije pri delu vseh družbenih in samoupravnih subjektov, ki na kakršen koli način vplivajo na nastajanje in reševanje posameznih socialnih problemov” (Milošević, 1982: 87). Vendar pa formalnosti pravnega postopka, sodelovanje pri posameznih procesnih dejanjih ali celo zaslišanje na sodišču največkrat škodljivo vplivajo na otrokovo psihično počutje in na njegov nadaljni razvoj. Nekaterе države, zlasti skandinavske, so sprejele stališče, da je potrebno otroka, če je le mogoče, zaščititi pred škodljivimi vplivi postopkov v družinskopravnih zadevah. Zato so začele iskati možnosti, da bi družinskopravne spore reševale zunaj sodišča, na neformalen način. S tem namenom so uvedle posredovanje ali “mediacijo”.²⁰

5.4.2 Pravica do izplačila preživnine

¹⁷ CZSD Bežigrad, Podmilščakova ulica 20, Ljubljana. Pogovarjala sem se s socialno delavko, gospo Matjano Romih.

¹⁸ Glej prilogo: Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Navedeni so naštetni členi zakona.

¹⁹ Glej opombo 2 na strani 6.

²⁰ Več o tem poglavje 6 na strani 36.

Kljub temu da ZZZDR zelo podrobno določa pogoje in elemente pri odmerjanju preživnine, pa v praksi ni tako. Saj strokovni delavci nimajo dovolj objektivnih podatkov glede honorarjev, dohodkov iz sive ekonomije, sistema dohodkov obrtnikov itd., da bi lahko odmerili ustrezno oziroma pravično preživnino. Zato pride posledično do določanja preživnine po principu barantanja, ki se opira na približne pokazatelje (najvišja, povprečna in najnižja določena preživnina) v določenem družbenem sloju.

Preživnina pripada zakonitemu zastopniku za otroka do konca rednega šolanja oz. najkasneje do 26. leta. Do polnoletnosti je zavezanec dolžan plačevati preživnino, tudi če se otrok ne šola. Po osemnajstem letu pa le, če se še šola oz. ob predložitvi potrdila o vpisu. Plačevanje do 26. leta ni zakonsko točno določeno, temveč se izvaja na podlagi prakse. Preživnina pripada le do diplome, za podiplomski študij ni več možna. Oziroma lahko se nadaljuje plačevanje preživnine tudi za časa podiplomskega študija, a je to potem le zadeva med zavezancem in zakonitim zastopnikom, torej le na podlagi njihovega medsebojnega dogovora, pristojni organi pri tem nimajo več moči odločanja. Tudi Center za socialno delo Bežigrad ni predložil kakšnih informacij, v kolikih primerih do tega prihaja, ker pri tem nimajo več pristojnosti.

Postopek uveljavitve pravice oz. izplačila preživnine ne zapade. Lahko se vleče zelo dolgo. Preživnino se da uveljavljati tudi za nazaj. Če na primer zavezanecni plačeval preživnine deset let, lahko zakoniti zastopnik dobi denar tudi za toliko časa nazaj. Center zagotavlja varnost tajnosti podatkov, ne pa tudi anonimnosti. Podatke o valorizaciji center namreč posreduje Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, Jamstvenemu in preživninskemu skladu ter Okrožnemu sodišču.

Prenehanje plačevanja preživnine

Do prekinitve pride na podlagi tožbe zavezanca na sodišču, ker nasprotuje določenim podatkom. V ugotovitvenem postopku sodišče določi, da se obveznost plačevanja preneha. Zavezanec ni več dolžan plačevati preživnine v primerih ko:

- se upravičenec zaposli,
- se upravičenec poroči ali
- upravičenec diplomira.

5.4.3 Statistični podatki o preživninah pri Centru za socialno delo Bežigrad

Podatki so zbrani na dan 22. 02. 2002 na CZSD Bežigrad.

Tabela 2: Število preživnin glede na zavezanca za plačilo

Zavezanec	Število preživnin
oče upravičenca	1445
mati upravičenca	64
mož upravičenke	8
zunajzakonski partner	1
otrok upravičenca	10
Skupaj preživnin	1528

Vir: CZSD Bežigrad, 22. 02. 2002.

Torej obstaja več vrst preživnin glede na to, kdo je upravičen do preživnine. Najpogosteje so to seveda otroci, tako zakonski kot tisti rojeni zunaj zakonske zveze. Tu ni razlike, vsi imajo enake pravice. V večini je njihov zakoniti zastopnik mati in je oče dolžan plačevati preživnino. Kot vidim, jih je takih v našem primeru 1445. Veliko manj je primerov, ko je oče zakoniti zastopnik in mati zavezanec do plačila, teh je 64. Pod določenimi pogoji je dolžan preživnino plačevati zavezanec svojemu bivšemu zakoncu, torej ženi oz. možu. Skoraj vedno je upravičenec žena. Tukaj je osem takšnih primerov. Tudi do zunajzakonskega partnerja so podobne obveznosti. A takšnih primerov je res malo, na centru v Bežigradu je le eden. Kot zadnjega upravičenca navajam ostarele starše. Le-tem so njihovi otroci obvezani plačevati preživnino. Če imajo več otrok, jih plačuje preživnino več oz. jo plačujejo vsi njihovi otroci. Ta primer plačevanja se bolj razume kot prispevek oskrbe v domovih starejših občanov. Na centru imajo 10 takšnih primerkov. Za zakonitega zastopnika lahko štejemo tudi stare starše, teto ali strica, lahko pa tudi zavod kot institucijo. V primeru, ko je otrok oz. upravičenec v zavodu, je ne prejema otrok, temveč zavod sam, ker je njegov zakoniti zastopnik. Bežigrajski center za socialno delo nima takšnega primera.

Kot lahko razberemo iz zgornje tabele, je na bežigrajskem Centru za socialno delo skupaj evidentiranih 1528 preživnin. Čeprav je število preživnin približno konstantno, ugotavljajo, da število razvez upada, medtem ko število dogovorjenih preživnin narašča. Saj se pri

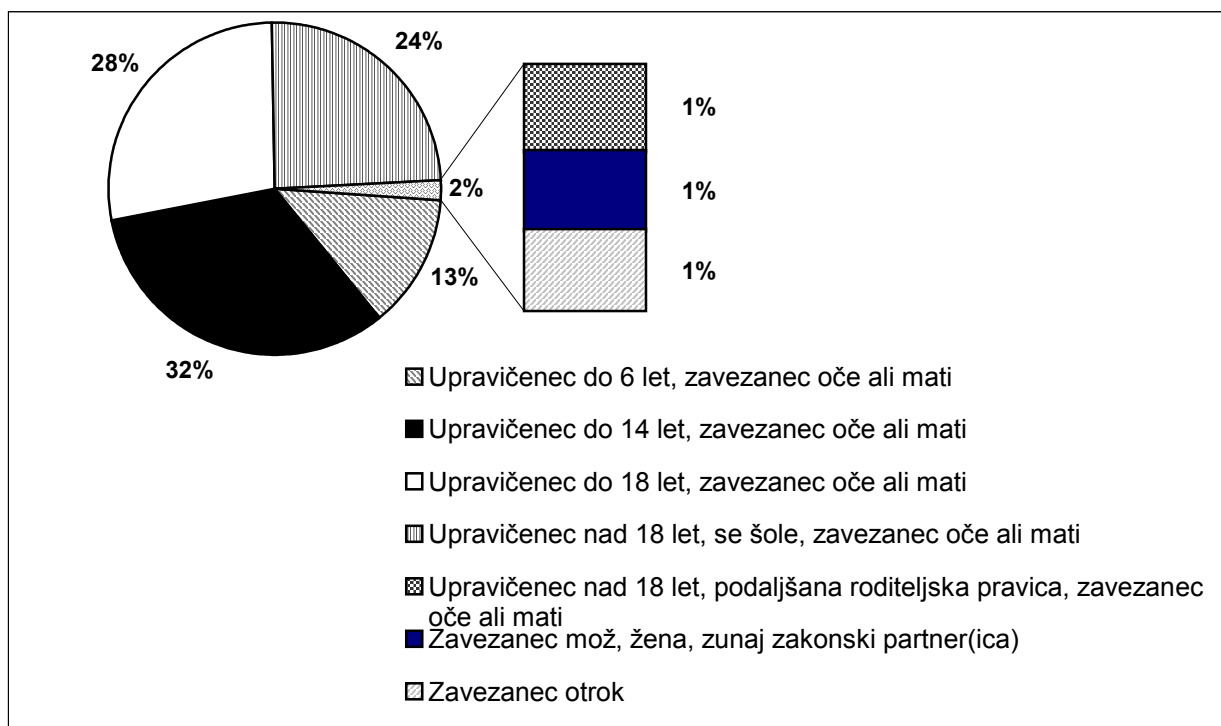
zunajzakonskih skupnostih skoraj vsi sporazumno dogovorijo. Razlog za to izboljšanje vidijo v tem, ker morajo biti ti dokumenti urejeni, da lahko posamezniki uveljavljajo določene pravice (npr.: pravica do otroškega dodatka).

Tabela 3: **Število upravičencev do preživnine po razredih**

Razred	število
Starost upravičenca do 6 let, zavezanec je oče ali mati	179
Starost upravičenca do 14 let, zavezanec je oče ali mati	452
Starost upravičenca do 18 let, zavezanec je oče ali mati	379
Starost upravičenca nad 18 let, se šola, zavezanec je oče ali mati	336
Starost upravičenca nad 18 let, podaljšana roditeljska pravica, zavezanec je oče ali mati	10
Zavezanec je mož, žena, zunaj zakonski partner(ica)	9
Zavezanec je otrok	9
Zavezanec je druga oseba	0
Skupaj upravičencev	1374

Vir: CZSD Bežigrad, 22. 02. 2002.

Graf 3: **Število upravičencev do preživnine po razredih**

Vir: CZSD Bežigrad, 22. 02. 2002.

Iz grafa je razvidno, da pride do odstopanj v številkah glede na tabelo št. 2. Razlog za to je v tem, da so pri tabeli št. 2 navedene vse preživnine. V tabeli št. 3, če navedem konkretne primere, pa je štet starš kot upravičenec le enkrat, vendar zanj plačuje preživnino več oseb, a niso sešteti vsi njegovi zakoniti zastopniki oz. otroci, temveč le on kot edini upravičenec. Drugi primer pa so polnoletni otroci, ki ne živijo s starši, so se odselili ali so dodeljeni tretji osebi, vendar zanje plačujeta preživnino oba starša. V tabeli št. 3 se spet šteje kot eden upravičenec, pri številu preživnin pa seveda kot dve preživnini, in sicer od obeh staršev.

Tabela 4: **Višina preživnine**

Najvišja preživnina	Najnižja preživnina	Povprečna preživnina
86.584,79 SIT	1.015,00 SIT	22.652,00 SIT

Vir: CZSD Bežigrad, 22. 02. 2002.

Med obravnavanimi 1503 mapami skoraj ni primera, da ne bi sodišče določilo plačevanje določenega zneska za preživnino. Tako določi vsaj minimalni znesek, tudi če je to le 1.000 tolarjev. Na bežigradskem Centru imajo tudi primer, ko je zakoniti zastopnik (v tem primeru

mati) odstopil od postopka za uveljavitev pravice do preživitnine za svojo hčer, ker ni prišlo do sporazumnega dogovora, se je mati odpovedala tudi postopku na sodišču.

5.4.4 Specifični primeri glede preživitnin

Izredni študij

V primeru, ko se otrok šola na izrednem študiju, še ni vse zakonsko dokončno urejeno, kajti redni in izredni študij še nista zakonsko enakovredna, vendar pa centri ne gledajo nanje različno. Po zakonu bi sicer bili izredni študentje do preživitnine upravičeni le eno leto, ker bi potem morali iti v redni študij, a se vseeno preživitnina plačuje tudi, če so nadalje izredni študentje.

Primer poravnave oz. kompenzacije

Sodišče sicer najprej določi višino preživitnine ob upoštevanju določenih dejstev. Vendar lahko kasneje pride tudi do drugačnih rešitev. Tako obstaja možnost kompenzacije. Sodišče je tako določilo, da zavezancu ni potrebno plačevati preživitnine za otroka, ker se je kompenziralo s premoženjem (npr. stanovanje). Konkreten primer: ob razvezi se je oče odselil in je v stanovanju ostala mati z otroki. Ker mati ni imela denarja, da bi očeta izplačala, se je primer uredil tako, da je oče oproščen plačevanja preživitnine v zameno za svojo polovico stanovanja.

Primer rubeža

Na Centru so navedli le en takšen primer. Bilo pa je tako, da rubež premoženja ni uspel, zato je zakoniti zastopnik vztrajal do konca in sledil je kazenski postopek neizvrševanja roditeljske pravice, čemur je sledilo, da je zastopnik sedel v zaporu. Vendar s tem ničesar niso rešili. Ko se je vrnil iz zapora, se je zgodba ponovila. Preživitnine ni plačeval.

5.4.5 Sodelovanje z drugimi pristojnimi organi

Posvetov oz. srečanj in reševanj problematike preživitnine z drugimi CZSD skoraj ni. Imajo sicer letna srečanja, a tedaj predstavijo noveproblematike, predloge, bolj splošne stvari. Da bi se lotili samega primera preživitnin, ni. Prejemajo le navodila od Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Povezava z drugimi centri je lena tak način, da kadar posamezen center zastavi Ministrstvu določeno vprašanje, odgovori le-to kar vsem centrom, ker je zadeva ponavadi uporabna za vse. Hkrati vsem centrom sporoči datum valorizacije, t.j. datum glavne poravnave. Centri sodelujejo tudi z Jamstvenim in preživitninskim skladom. Centri morajo

namreč Skladu predložiti informacije o valorizaciji. Sklad pa istočasno centrom poroča o vseh urejenih primerih glede nadomestila preživitve iz njihovega sklada. Če do dogovora na centru ne pride in tudi na Preživninskem skladu preživitva ni izterljiva, potem se prošnja za preživitvo vrne nazaj na center. Ena izmed zadnjih rešitev je uveljavitev denarnosocialne pomoči. Do te so upravičeni zakoniti zastopniki oz. vsi posamezniki, ki nimajo zadosti sredstev za preživetje. Tu so seveda postavljene določene norme za pridobitev te pomoči, o katerih ne bom pisala v svoji diplomski nalogi.

5.4.6 Primerjava z drugimi državami

Če primerjamo ureditev preživninskih dolžnosti s situacijo na istem področju v bivši Jugoslaviji, lahko rečemo, da je zaradi različnih sistemov v tedanjih republikah pogosto prihajalo do zapletov. Kljub zakonskim izboljšavam imajo posamezniki iz drugih republik pri nas še danes neurejene zadeve.

Plačevanje preživitve za otroke v državah EU je stvar zakonodaje v posamezni državi. Glede uveljavljanja zahtevka za plačilo preživitve, kadar preživninski zavezanec živi v tujini, se ta večinoma ureja po določbah newyorške konvencije o uveljavljanju alimentacijskih zahtevkov v tujini, ki jo je naša država notificirala z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo. Če živi zavezanec v tujini, je za izterjavo plačila preživitve potrebno Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve kot posredovalnemu organu v Republiki Sloveniji, pooblaščenemu za izvajanje newyorške konvencije, predložiti zahtevano vlogo. Tako popolno vlogo potem pošljemo sprejemnemu organu v tujini, ki vodi postopek naprej. Po določbah newyorške konvencije se uveljavlja zahtevki v večini držav. Podpisnice newyorške konvencije so skoraj vse države Evrope in tudi vse države bivše Jugoslavije (Ur.l. RS - MP, št. 35/99).

6 MEDIACIJA V DRUŽINSKOPRAVNIH ZADEVAH

6.1 Definicija in funkcije družinske mediacije

Zaradi uspešnosti pri postopku mediacije oz. postopek posredovanja pri reševanju pravnih zadev, ki se izvaja od začetka leta 2001, so se na Okrožnem sodišču v Ljublani odločili, da bodo strankam ponudili tudi mediacijo v družinskopravnih zadevah. To je v družinskopravnih zadevah sodnim in upravnim postopkom pridružen postopek alternativnega reševanja družinskopravnih sporov in sporov iz premoženjskih razmerij med zakonci in zunajzakonskimi partnerji. Predvsem zaradi koristi skupnih otrok je potrebno bivše partnerje spodbuditi, da se o spornih vprašanjih (glede vzgoje, varstva in preživljanja otrok, izvrševanja pravice do osebnih stikov in spore o obsegu ter deležih na skupnem premoženju) dogovorijo, saj bodo tako v prihodnje lažje sodelovali. Osnova tega procesa je odprtost in dostopnost informacij za oba partnerja, tako zavezanca kot upravičenca. "Že pred vključitvijo v proces mediacije se oba zavežeta, da bosta v procesu razgrnila svojo življenjsko situacijo in v 'fair' pogajanjih zastopala svoje interese ob upoštevanju partnerjevih" (Udovič, 1996: 309). Gre torej za sodelovanje s ciljem, da najdeta tako rešitev, t. j. višino preživnine, v kateri bodo pravično zastopani interesi obeh. Tak samoodgovorni način dogovarjanja jima omogoča, da ohranita dostojanstvo in oblikujeta medsebojno komunikacijo v korist skupnih otrok. Pri dogovarjanju o višini preživnine v postopku mediacije se upoštevajo življenjske potrebe otroka in staršev. Mediacija je torej proces pogajanj, tu ju šele pripravljajo (zavezanca in zakonitega zastopnika), da se dogovorita za sporazumno preživnino. Je uradni proces, ki se konča z uradnim listom. Vendar je postopek mediacije šele v povojih in zato ni ravno pogost.

Namen mediacije v družinskopravnih zadevah je:

- pospešitev postopkov in zmanjšanje sodnih zaostankov,
- celovita razrešitev vseh spornih vprašanj med bivšimi partnerji,
- zmanjšanje števila bodočih sodnih postopkov,
- povečanje zadovoljstva strank.

6.2 Postopek mediacije v družinskopravnih zadevah

Postopek mediacije na sodišču ne bo posegal v uveljavljen način dela centrov za socialno delo. Sodišče izvaja mediacijo le za razrešitev vprašanj med strankama, ki ostanejo odprta po končanem svetovalnem razgovoru na centru. Stranke se za mediacijo odločijo prostovoljno. Roki za soglasje, začetek in trajanje postopka so zaradi narave teh sporov zelo kratki. Sodišče bo ponudbo za mediacijo poslalo²¹, ko bo poslalo tožbo v odgovor drugi stranki. Stranki bosta morali v 14-dnevem roku sodišču poslati soglasje za mediacijo²². Temu sledi zagotovitev sodišča za začetek postopka mediacije v 14 dneh. Postopek lahko traja največ 10 tednov in se lahko podaljša samo z izrecnim soglasjem strank in mediatorja.

Stranke morajo v postopku mediacije sodelovati osebno, lahko pa pripeljejo še svojega odvetnika. Otroci ne sodelujejo. Ko bosta stranki dosegli dogovor, ga bo mediator zapisal in posredoval sodniku. Naloga sodnika je preveriti, ali je dogovor glede vzgoje, varstva in preživljanja otrok v skladu z otrokovimi koristmi, pri čemer seveda upošteva mnenje centra za socialno delo. Sodna poravnava je izvršljiva tako kot sodba v rednem postopku. Postopek je prostovoljen in brezplačen, stranke pa nosijo morebitne lastne stroške postopka (npr. stroške odvetnika). Naloga nevtralnega posrednika oz. mediatorja je pomagati poiskati strankama sporazumno rešitev njunega spora. Srečanja so neformalna in zaupna (nobena informacija iz postopka mediacije ni dostopna drugim fizičnim ali pravnim osebam ali širši javnosti) (Okrožno sodišče v Ljubljani, 2002: 3-8).

Postopke družinskih mediacij vodijo posebej usposobljeni strokovnjaki – sodniki, odvetniki in strokovnjaki centrov za socialno delo, ki so opravili posebna specializirana izobraževanja s področja alternativnega reševanja sporov in uporabe posebnih komunikacijskih in pogajalskih tehnik. S pravnikom kot mediator v paru sodeluje tudi strokovnjak s področja socialnega dela in psihologije, ki starše opozorita na dejstvo, da je za normalen razvoj otroka potrebno, da otrok vzdržuje stike z obema od staršev, če je to le mogoče. Mediator mora pri svojem delu spoštovati stališča obeh strank in jima zagotoviti enak položaj v postopku mediacije. Biti mora nepristranski in neopredeljen do izida postopka. Članom družine v postopku mediacije mora zagotoviti zasebnost ter ves čas spoštovati načelo največje koristi otroka (Okrožno sodišče v Ljubljani, 2002: 10-11).

²¹ Glej prilogo: Dopis za stranke in Dopis za odvetnike.

²² Glej prilogo: Soglasje za udeležbo v postopku mediacije v družinskopravnih sporih

6.3. Prednosti družinske mediacije

Glede koristnosti družinske mediacije pričajo pozitivni rezultati drugih držav, ki jo že dalj časa izvajajo. Njihove izkušnje kažejo, da mediacija izboljšuje sporazumevanje in zmanjšuje spore med člani družine ter prispeva k oblikovanju prijateljskih sporazumov. Hkrati zagotavlja nadaljevanje osebnih stikov med starši in otroki po razpadu družine ter zmanjšuje stroške razveznih postopkov in samo dolžino teh postopkov. Družinska mediacija prinaša dolgoročneje rešitve, saj so partnerji, ki sami pridejo do nekih dogovorov, bolj spoštljivi do njih in se jih bolj držijo. Mediacija tudi zmanjšuje število sodnih postopkov, saj je v njenem obsegu mogoče rešiti premoženjskopravna vprašanja in se tako izogniti drugim postopkom glede ugotavljanja deležev v skupnem premoženju. Tako se z mediacijo zmanjšajo napetosti med partnerjema in posledično redkeje medsebojno obračunavajo glede razmerja do otrok, oviranja osebnih stikov, novih tožb, itn.

7 NEPLAČEVANJE PREŽIVNINE

Borba med starši za preživnino ni samo stvar, ki se tiče zakoncev, ki bi rada nagajala drug drugemu. Starši se morajo zavedati, da je njihova dolžnost poskrbeti za to, da bo imel njun otrok dostojno življenje. Za takšno življenje pa je v današnjem času potreben denar. Otroci zaradi sporov med starši ne bi smeli biti prikrajšani za normalno življenje, vendar pogosto so. Prikrajšani so za enega od staršev, kar je dovolj, da o sebi ne morejo zgraditi pozitivne samopodobe. Če prištejemo še denarno stisko, katere posledica je revščina in stalen boj za obstoj, potem to pusti na otrocih posledice. Noben otrok se namreč noče razlikovati od svojih vrstnikov. Kadar v družini primanjkuje denarja, se to hitro pozna na sami zunanosti otroka. Počuti se zaznamovanega in osramočenega, kar pušča dolgoročne negativne posledice.

Že v tradicionalni družini se očetje velikokrat ne čutijo odgovorne za stvari, ki se tičejo njihovih otrok. Svoje otroke pogosto vidijo kot ženin podaljšek. V praksi se iz takega mišljenja in načina ravnanja izkaže, da ob razvezi zakonske zveze postane pogosto vprašljiva tudi denarna pomoč očeta tem otrokom. Nekateri očetje namreč mislijo, da po ločitvi niso več dolžni plačevati za svoje otroke, če le-ti ostanejo z materjo. Zdi se, da moški večkrat čutijo odgovornost do otroka samo, dokler imajo ženo. Spet drugi moški pa so mnenja, da plačevanje preživnine lahko pomeni pravico, da vidijo svoje otroke in da imajo osebni stik z njimi. Lahko trdimo, da je nastalo plačevanje preživnine družbeni problem, saj se je število očetov, ki ne plačujejo preživnine za otroke, ki so ostali v oskrbi materam in imajo samo minimalne stike z njimi, vedno bolj povečuje. "Kar tretjina vseh določenih preživnin, in teh je 43.000, je namreč neplačanih"(Madjar v Štravs, 2002: 35). Ta družbeni problem se izraža v čustveni in ekonomski prikrajšanosti.

7.1 Razlogi neplačevanja preživnine

Vzroke za neplačevanje oziroma plačevanje preživnine različni avtorji razdelijo na več dejavnikov (Zavrl, 1999: 162-164).

- *Nekateri moški res težko zagotavljajo pomoč svojim otrokom. Ti nimajo pravice do varstva in vzgoje zaradi premajhnih dohodkov.*

- *Spet drugi moški pa sami zavračajo pomoč, čeprav sredstva za pomoč imajo. Nekateri avtorji so mnenja, da neplačevanje preživnine za svoje otroke povečuje tudi omejen pristop do svojih otrok.*
- *Avtorji dokazujejo, da na plačevanje preživnine vpliva tudi dolžina neke zakonske zveze. Navadno je posledica kratkotrajne zakonske zveze prav neplačevanje preživnine.*
- *Tudi ponovna poroka roditelja s katerim otrok ne živi, je povezana z zanemarjanjem otrok iz prve zakonske zveze. Vendar pa ni sama po sebi odločilen dejavnik za neplačevanje. V primeru prejšnjih dobrih starševskih odnosov, ko sta v zakonski zvezi zakonca cenila drug drugega, je možno, da bosta s takšnimi odnosi nadaljevala tudi po razvezi in ponovni poroki. Otrok tako ne bo denarno prikrajšan. V nasprotnem primeru, v pomanjkanju dobrih odnosov med bivšima zakoncema, pa je lahko tudi ponovna poroka povezana z neplačevanjem preživnine in očetovo izključenostjo.*
- *Nekateri avtorji (Roshental in Keshet, 1981, Parke, 1996 nav. Zavrl, 1999) menijo, da je velika verjetnost, da bodo očetje vedno plačevali preživnino za otroke, če bodo imeli z otroki, ki jim niso dodeljeni v skrbništvo, redne stike in jim bo omogočeno, da bodo aktivno sodelovali pri odločitvah, ki zadevajo njihove otroke. Ti starši oziroma očetje so bolj povezani z otrokom in zato občutijo večjo dolžnost in potrebo po rednem plačevanju preživnine. V primeru, ko odsotni starš ne zmore plačevati preživnine, lahko postopno zmanjša ali celo ukine stike z otrokom.*
- *Neplačevanje preživnine se lahko poveže tudi z objektivnimi dejavniki, ločitev namreč največ stane revnejše ženske in moške. Tako nekateri odsotni starši res nimajo sredstev za plačevanje preživnine za svoje otroke.*
- *Nekatere ženske so se v zameno za avtonomijo pripravljene odpovedati finančni podpori z namenom, da se očetje, ki ne plačujejo preživnine, tudi ne vmešavajo v njihovo vzgojo in delo z otrokom. Te ženske so popolnoma samostojne pri vzgajanju svojih otrok.*
- *Hetheringtonova (nav. Zavrl 1999) trdi, da neredno plačevanje preživnine vpliva na preselitev očeta daleč stran od svojih otrok.*

- *Tudi ureditev pravice do varstva in vzgoje otrok po razvezi vpliva na plačevanje preživnine. V primerih skupnega varstva in vzgoje otrok je večja verjetnost, da bodo odpadli roditelji bolj redni plačniki preživnine.*

Pri določitvi preživnine je v sodni praksi načelo, da se ne upoštevajo samo redni prihodki, ampak tudi izredni, razni honorarji in podobno. Ugotavljanje teh dohodkov v praksi ponavadi povzroča določene težave. Pri plačevanju preživnine se večkrat zaplete v primeru, da tisti, ki bi moral plačati preživnino, nima dohodkov zaradi stalne ali začasne nezaposlenosti. Nezaposlenost ni vedno razlog za prenehanje plačevanja preživnine. Posebno v primeru, ko je nezaposlenost povzročil roditelj sam, je dolžan plačevati preživnino tudi za obdobje nezaposlenosti. Če tega ni sposoben takrat, mora v primeru ponovne zaposlitve poravnati dolg za nazaj. Prav tako dejstvo, da roditelj odplačuje potrošniški kredit, nima vpliva na njegovo obveznost, da prispeva k vzdrževanju svojega otroka, saj je ta obveznost na prvem mestu. Da je roditelj oproščen prispevka za vzdrževanje otrok, pa sodna praksa dopušča samo tistemu roditelju, ki je popolnoma nezmožen za delo in brez vsakih sredstev in premoženja. Kljub velikemu številu roditeljev, ki ne plačujejo preživnine, je takšnih, ki so tega sodno oproščeni, zelo malo.

Načini izmikanja plačevanju preživnine

Veliko je primerov, ko se zavezanec izmika plačevanju obvezno določene preživnine. Obstaja pestra paleta primerov, česa vse se neplačniki poslužujejo pri tem. Tako se dogaja, da zavezanec neprenehoma menjuje naslov oz. bivališča, nastopijo tudi selitve iz države. Čeprav je prijavljen na določenem naslovu, se pošta vedno vrača, s poštnim pripisom, da je odpotoval, se odselil ... Drugi najpogostejši primer je, da zavezanci pustijo službo, da le ne bi plačeval preživnine za svojega otroka. Tako je nezaposlen in je izvršba nemogoča. V tem primeru je edina rešitev rubež. Ta se izvrši na podlagi postopka, ki ga vloži zakoniti zastopnik. Vendar se le-ta tega res zelo redko poslužuje.

7.2 Neplačevanje preživnine kot kaznivo dejanje

Kazenski zakonik RS²³ je v 203. členu uvedel kaznivo dejanje izmikanja plačevanju preživnine. To zajema neplačevanje kot konkretno dejanje in vsako dejanje, ki bi privedlo do neplačevanja. Kdor se izmika dajati preživnino za osebo, ki jo je po zakonu dolžan preživljati in za katero je višina njegove preživninske obveznosti določena z izvršljivo sodno odločbo, sodno poravnavo ali izvršljivim dogovorom, sklenjenim pred drugim organom ali z drugim izvršilnim naslovom, se kaznuje z zaporom do enega leta. Če izreče sodišče pogojno obsodbo, lahko naloži storilcu, da mora redno plačevati preživnino, lahko pa tudi, da mora poravnati zaostalo preživnino ali druge pristojne obveznosti, nastale s preživljanjem.

7.3 Možne rešitve v prihodnosti

Najizrazitejši se mi zdita dve rešitvi, in sicer:

- ukrepi sodišča, bi lahko bili bolj strogi do neplačnikov oz. bi lahko uvedlo kakšne nove zakone za izboljšanje trenutne ureditve;
- seznanitev ljudi, da lahko kaj spremenijo ter da so zavezani, da skrbijo za svoje otroke.

Pri vseh teh težavah, s katerimi se zakoniti zastopniki borijo, jim sodišče problemle še otežuje. Tako zadnja sprememba na sodišču narekuje, da mora zakoniti zastopnik pri predložitvi vse potrebne dokumentacije pri postopku določanja preživnine predložiti tudi številko tekočega računa ali hranilne knjižice zavezanca. To pa je skoraj nemogoče, saj če nekdo noče sporazumno plačevati preživnine, bo težko kar tako dal številko svojega bančnega računa. Zakoniti zastopnik ima sicer pravico vložiti vlogo za pridobitev informacij o bančnem računu zavezanca, a jih veliko sploh o tem ni seznanjenih.

²³ Kazenski zakonik Republike Slovenije in družinsko pravo.

8 NADOMESTILA PREŽIVNIN – JAMSTVENI IN PREŽIVNINSKI SLAD

Da brez denarja ni mogoče živeti, je končno spoznala tudi naša država. Ker je terjanje denarja od roditelja, ki ni pripravljen plačevati preživnine za otroka, zelo dolgotrajen proces, se je država odločila, da bo za take otroke založila nekaj denarja. Tako naj bi otroci, ki imajo sodniško določeno preživnino, vendar jim ni izplačana, dobili vsak mesec nekaj denarja. Ta denar naj bi oče oziroma roditelj, ki naj bi preživnino plačeval, kasneje vračal državi. Nadomestilo, ki ga plačuje ni celotni znesek preživnine, ampak samo del, s katerim naj bi si roditelj, pri katerem živi otrok, pomagal pri njegovi oskrbi.

8.1 Ustanovitev preživninskega sklada

Čeprav sodi pravica otrok do preživljanja med osnovne otrokove pravice, je v praksi socialna varnost otrok v razvezanih družinah zaradi neplačevanja preživninskih obveznosti pogosto ogrožena. Marsikateri otrok kljub s sodbo ali dogovorom o določeni višini preživnine to prejme šele po prisilni izvršbi. Vendar je pot do izterjave preživnine prek sodišča zelo dolgotrajna in draga, zato si je večina staršev ne more privoščiti. Tako je tudi v Sloveniji prišlo do pobude, da bi država tudi finančno pomagala materam in nekaj očetom, ki so po ločitvi ostali sami z otrokom. Pobud za ustanovitev Preživninskega sklada je bilo veliko, največ sta prispevala varuh človekovih pravic in pa člani parlamentarnega odbora za zdravje, delo, družino in socialne zadeve. Tako je Državni zbor RS po hitrem postopku sprejel spremembe zakona o Jamstvenem skladu RS. Preživninski sklad je začel delovati 18. oktobra 1999, vodi pa ga, skupaj z Jamstvenim skladom, ki je bil ustanovljen 3. novembra 1997, direktorica Lilijana Madjar. Dotedanje naloge sklada, vezane na uveljavitev pravic zaradi insolventnosti delodajalca, so se razširile še na področje izplačevanja nadomestila preživnin. Od tod tudi novo ime sklada: Javni jamstveni in preživninski sklad RS.

8.2 Pomen in funkcije preživninskega sklada

Preživninski sklad RS upravičencem, t.j. otrokom, ki jim je s pravnomočno sodbo oziroma dogovorom pri centru za socialno delo določena preživnina in jo zavezanci ne plačujejo, izplačuje nadomestila preživnin. Tako povečujejo socialno varnost otrok, ki živijo v enoroditeljskih družinah in kjer dohodek na družinskega člana ne presega 55 odstotkov

povprečne plače, če preživninski zavezanci ne izpolnjujejo redno svojih obveznosti. Tako tudi krepijo preživninsko odgovornost preživninskega zavezanca, čeprav ta ne živi z otrokom. Hkrati zaostrujejo oziroma pospešujejo izterjavo preživninskega dolga, saj je sklad za to zadolžen. Pomembno je poudariti, da so preživninski upravičenci tudi v času, ko teče postopek izterjave preživninskega dolga, deležni nadomestila preživnine. Sklad ima torej ogromen pomena. Samohranilke in samohranilci, ki se v svoji stiski obrnejo na Preživninski sklad, dobijo možnost za izplačilo nadomestila preživnine. Ker je otrok, ki ne dobijo preživnine veliko, kar ena tretjina vseh, katerih starši so ločeni in bi eden od njih moral plačevati preživnino, država ne plačuje celotne preživnine. Hkrati pa sklad skuša izterjati preživnino od zavezanca oziroma ga prepričati, da začne izpolnjevati dolžnosti do lastnega otroka. Sklad namreč prevzame plačevanje nadomestila preživnine le začasno.

Prednost sklada je v tem, da ima dostop do vseh osebnih podatkov in ima možnost, da izmenjuje podatke z različnimi ustanovami, zato je pri izterjavi uspešnejši od posameznikov, ki morajo na svojo pravico pri sodišču dolgo čakati. Narava preživninske obveznosti ne zastara, k osnovnemu znesku preživnine pa se ob nerednem plačevanju naberejo še stroški pravnih storitev in obresti. "Cilj Preživninskega sklada je predvsem okrepiti odgovornost preživninskega zavezanca, naj prevzame skrb za svojega otroka tudi, če z njim ne živi, hkrati pa je še posebej pomembno, da se nekdanji zakonci poskušajo čim več dogovoriti sami, kar je najboljše tudi za otroka, ki svojega drugega roditelja potrebuje in si želi dobrih odnosov z njim" (Madjar v Štravs, 2002: 35).

8.3 Upravičenci do nadomestila preživnin in njihove pravice

Do izplačila nadomestila preživnine ima pravico tisti otrok:

- ki mu je s pravnomočno sodbo oziroma z dogovorom pri centru za socialno delo določena preživnina, ki jo zavezanec ne plačuje;
- ki je državljan Republike Slovenije in ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji;
- ki je tujec in ima stalno bivališče v Republiki Sloveniji, če je tako odločeno z meddržavnim sporazumom ali ob pogoju vzajemnosti;
- ki še ni star 18 let;

- ki živi v družini, kjer dohodek na družinskega člana ne presega 55 odstotkov povprečne plače v državi v preteklem letu;
- ki ima vložen predlog za izvršbo, star najmanj tri mesece (<http://ciiweb.ijs.si/jps/home.htm> z dne 24. 3. 2002).

Nadomestilo preživnine ne pripada otroku:

- ki živi v skupnem gospodinjstvu s preživninskim zavezancem;
- ki je oddan v rejništvo;
- ki je zaradi vzgoje, šolanja ali usposabljanja nameščen v zavod, v katerem ima pretežno brezplačno oskrbo (<http://ciiweb.ijs.si/jps/home.htm> z dne 24. 3. 2002).

Da preživninski zavezanec ne plačuje preživnine, se razume oz. pojmuje v primeru, ko ta ni bila plačana zaporedoma tri mesece oziroma če jo plačuje neredno (če le-ta ni plačana tri mesece zaporedoma). Pri raznih poizvedovanjih sem izvedela, da so nekateri odpadli roditelji zelo prebrisani oz. nemoralni. Namenoma dva meseca ne plačujejo, potem pa tretjega plačajo, tako da jih ni mogoče tožiti oz. se jim ne more soditi.

Pravice upravičencev

Glede pravice do nadomestila preživnine Sklad deluje po 132. členu ZZZD. Tako je pravica do izplačila nadomestila preživnine neodtujljiva osebna materialna pravica in je ni mogoče prenesti na drugo osebo in ne podedovati. Vlogo zanjo predloži upravičenčev zakoniti zastopnik. Pravica do izplačila nadomestila preživnine traja do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma do 18. leta, če upravičenec ni v delovnem razmerju.

Višina nadomestila preživnine se usklajuje z rastjo življenjskih stroškov in višino osebnega dohodka, odvisna pa je od otrokove starosti. Tako se je s 1. aprilom 2002 povečala za 9,2 %, tako da znaša:

- za otroka do 6. leta starosti 12.483 tolarjev,
- za otroka od 6. do 14. leta starosti 13.731 tolarjev,
- za otroka nad 14. letom starosti 16.227 tolarjev (Ur. l. RS, št. 28/02).

Kadar je preživnina nižja od zgoraj navedenih zneskov, je višina nadomestila preživnine enaka znesku preživnine, kot je določeno z odločbo oziroma z dogovorom.

Nadomestilo preživnine se ne izplačuje, če je znesek nadomestila preživnine nižji od 2.000 tolarjev. Otrok bo pridobil pravico do nadomestila preživnine po zakonu od prvega dne naslednjega meseca od vročitve zahtevka. Nadomestilo preživnine plačuje sklad zakonitemu zastopniku otroka do 15. v mesecu za tekoči mesec.

Do prenehanje pravice do nadomestila preživnine pride:

- na zahtevo otrokovega zakonitega zastopnika;
- na zahtevo preživninskega zavezanca, če dokaže, da je vplačal vse zapadle preživninske obveznosti in da je za dva meseca vnaprej plačal preživninsko obveznost oziroma finančna sredstva deponiral na sodišču v otrokovo korist;
- če je preživninsko odgovornost prevzel dolžnikov dolžnik;
- če niso več izpolnjeni pogoji za pravico do nadomestila preživnine (<http://ciiweb.ijs.si/jps/home.htm> z dne 24. 3. 2002).

Postopek zbiranja zahtev

Za uveljavitev pravice do nadomestila preživnine so na razpolago posebni obrazci: Zahteve za uveljavitev pravice do nadomestila preživnine (DZS, Obrazec 8,42). Zahtevo za uveljavitev pravice do nadomestila preživnine vloži za otroka njegov zakoniti zastopnik. Pri tem pa mora še priložiti:

- fotokopijo osebnega dokumenta zakonitega zastopnika,
- rojstne liste otrok,
- potrdilo o stalnem bivališču otrok,
- fotokopijo tekočega računa, hranilne knjižice, ali nerezidenčnega računa tujca,
- fotokopije davčnih števil (zakonitega zastopnika in otrok),
- dokument, s katerim je bila otroku določena preživnina,
- obvestilo o zadnji uskladitvi preživnine,
- potrdilo, da je zakoniti zastopnik uveljavljal preživnino,
- fotokopija predloga za izvršbo preživnine,
- fotokopija sklepa sodišča o izvršbi,

- dokazilo o neuspešnosti izvršbe,
- potrdilo pristojnega ministrstva,
- fotokopijo odločbe o otroškem dodatku za tekoče leto ali izpolnjen obrazec DZS 8,41 - Vloga za uveljavitev otroškega dodatka (<http://ciiweb.ijs.si/jps/home.htm> z dne 24. 3. 2002).

Izdaja odločb

V skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku Sklad izda odločbo v 30 dneh po prejemu popolne vloge. Javni jamstveni in preživninski sklad RS bo zakonitemu zastopniku otroka na podlagi odločbe izplačal prvo priznano nadomestilo preživnine, ko bo pretekel 15 dnevni pritožbeni rok (15 dni od prejema odločbe) do 15. v naslednjem mesecu. Vsa nadaljnja izplačila nadomestila preživnine bo sklad izplačeval zakonitemu zastopniku otroka do 15. v mesecu za tekoči mesec. Upravičenec se ima pravico na prejeto odločbo pritožiti. Pritožbeni rok je 15 dni od prejema odločbe. Zadolžitev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je v tem, da mora o pritožbi odločiti najkasneje v dveh mesecih od vložene pritožbe. V sporih zoper odločbe ministrstva odloča Upravno sodišče Republike Slovenije (Ur.l. RS št. 80/99).

8.5 Podatki o številu preživnin otrokom

Od začetka zbiranja, torej od 18. 10. 1999 pa do 31. 12. 2001 je na Sklad prispelo 2.913 zahtev za 3.783 otrok. Pri skoraj treh četrtinah zahtev so zakoniti zastopniki vložili zahtevo za nadomestilo preživnine za enega otroka (75,4 %), v slabi četrtini primerov pa za dva. Število zahtev za nadomestilo preživnine za tri ali več otrok komaj presega tri odstotke vseh vloženi zahtev. Večino zahtev so vložile ženske, moških vlagateljev je 99 oziroma približno tri odstotke. Zahteve za uveljavitev nadomestila preživnine so za največ otrok prispele na Sklad v prvih treh mesecih delovanja Sklada (1999). Odločbe so bile izdane sorazmerno z regionalno porazdeljenostjo upravičencev, pri čemer velja pripomniti, da ima odločilno vlogo pri izdaji odločbe datum oddaje zahteve na Sklad. Analiza vloženi zahtev glede na dohodek na družinske člane kaže, da kar dve tretjini otrok, za katere so vložene zahteve za nadomestilo preživnine, živi v družinah, ki dosegajo manj kot 35 % povprečne plače v državi v preteklem letu. To kaže na izredno pomemben socialni vidik izplačevanja nadomestila preživnine (glej Jamstveni in preživninski sklad RS, 2002).

Naslednji podatki se nanašajo samo na leto 2001. Sklad je v letu 2001 prejel 639 zahtev za 808 otrok, povprečno za 67 otrok na mesec (v letu 2000 pa 75 otrok/mesec). Največ zahtev je prispelo z območja Ljubljane (26,8 %) in Maribora (21,3 %), najmanj pa z območja Nove Gorice, Novega mesta in Sevnice (5,5 %). Na Skladu ugotavljajo, da so številke podobne glede na prejšnje leto. Izdal pa je 628 odločb za 870 otrok. Pravica do nadomestila preživnine je bila priznana 658 otrokom, 87 otrok pa ni izpolnjevalo pogojev za pridobitev navedene pravice, predvsem zaradi starosti nad 18 let in preseganja 55 % povprečnega dohodka v RS v letu 2000 na družinskega člana. Zakoniti zastopniki so umaknili zahtevo pred izdajo odločbe Sklada za 30 otrok. Sklad je zavrgel nepopolne vloge za 95 otrok. Povprečna višina izplačila je znašala 11.987 tolarjev. Sklad je izplačal nadomestila preživnine v skupni višini 308.832.296 tolarjev. Do konca leta pa je bilo z izterjavo terjatev preživninskih zavezancev vrnjeno 24.208.287 tolarjev, to je 7,8 % vseh izplačil. Pri tej zadnji ugotovitvi je viden napredek, saj je bilo v letu 2000 vrnjeno le 3,1 % vseh izplačil (glej Jamstveni in preživninski sklad RS, 2002).

Menim, da je dobro, da se je država zavzela za te otroke in skušala najti rešitev, da bi dobili vsaj nekaj denarja, ki jim pripada. Vendar pa ostaja odprto vprašanje, kako bodo denar oziroma dolg, ki ga pričakujejo, od očetov izterjali in tako ustvarili novo zalogo sredstev. Zdi se mi, da bodo od človeka, ki je prepričan, da mu preživnine ni potrebno plačevati, težko kaj dobili, saj bo ta naredil vse, kar je v njegovi moči, da dolga ne obpovrne. Upam, da bo pristojnim organom uspelo izterjati denar in s tem vzbuditi v odsotnih očetih kanček odgovornosti. Hkrati pa je potrebno poudariti, da gre v velikem številu za primere s samega socialnega dna in je zakoniti zastopnik popolnoma nezmožen poravnati svoje obveznosti. Torej je pred Skladom še veliko dela.

9 SKLEPNE UGOTOVITVE

“Družina je konflikta skupina. Vsaka družina mora namreč na svoj poseben, edinstven način obvladovati neskončno raznolikost individualnih razlik med člani in tako ustvariti sistem oziroma oblikovati skupino, ki bo posamezniku omogočila soočanje in odgovornost za soočanje. Konflikti so v družini neizogibni, vendar pa jih je potrebno reševati skupaj in ne drug proti drugemu in tudi ne drug mimo drugega” (Čačinovič-Vogrinič, 1998:21).

Razveza zakonske zveze je obstajala že od nekdanj oz. tako dolgo, kot obstaja zakonska zveza. Razvezo ljudje različno razumejo, nekateri zelo negativno, drugi ne. Jaz je ne razumem kot negativen pojav, ki ruši stabilnost družine. Ne strinjam se, da družina kot institucija odмира, če je razveza zakonske zveze dokaz za to. Smo le priče preobrazbi iz tradicionalne, patriarhalne družine v sodobno, demokratično družino. Razveza zakonske zveze pa je eden izmed dejavnikov, včasih celo pozitiven, ki je načela patriarhalne in avtoritarne družine močno pretresel. Je intimna in za marsikoga tudi s predsodki obremenjenastvar. Pri ženskah srečamo veliko večjo pripravljenost za sodelovanje, saj približno dve tretjini razvez zahteva žena. Na nek posreden način to kaže, da čutijo ženske večjo odgovornost do otrok, vzgoje in sploh do družinskih zadev. Menim, da je to tudi odraz emancipacijskega procesa žensk. Te niso več pripravljene živeti v podrejenem položaju oz. v napeti družinski situaciji in se raje odločijo za razvezo zakonske zveze. Večina otrok doživi razpad družine v času otroštva, ko šele oblikujejo svojo osebnost. Razumljivo je, da razveza staršev povzroča pri otrocih različne krize in sproža reakcije, ki jih žal pogosto doživljajo sami, brez pomoči in podpore. Starši imajo najrazličnejše težave sami s seboj, vanje pa zelo radi vpletajo tudi otroke ali pa jih uporabljajo kot orožje v boju drug proti drugemu, kar otrokove težave samo še poglobi.

Družbeno zaželeno je, da bi bile razveze zakonskih zvez sporazumne. Seveda s predpostavko, da sporazumna razveza zakonske zveze pomeni humano in kvalitetno razvezo zakonske zveze. Vendar je takih približno le en petino. Ali bomo razvezo zakonske zveze ocenili kot kvalitetno ali nekvalitetno, je odvisno tudi od tega, kako so urejeni stiki odpadlega roditelja z otrokom. Starši se pri ureditvi teh odnosov obnašajo zelo različno. Nemalo je primerov, ko starši (predvsem matere), katerim je otrok dodeljen, preprečujejo stike. Gre za neko vrsto maščevanja bivšemu zakoncu. Taki starši trdijo, da imajo otroka nadvse radi, v bistvu pa si ga lastijo kot neke vrste nepremičnino. Druga skrajnost je ravnanje nekaterih odpadlih staršev, ki so mnenja, da s tem, ko je otrok dodeljen drugemu, njih ne zadeva nikakršna obveznost več.

“Ločitve staršev otrok ne bi smel doživeti tudi kot svojo ločitev od enega roditelja, ampak bi moral imeti kljub ločitvi še naprej oba starša. To bi bila kvalitetna ločitev. Starša bi morala biti tako zrela, da bi razlikovala svoj medsebojni odnos od odnosa do otrok. Na otroke škodljivo deluje samo slaba ločitev, ne pa ločitev kot taka” (Brajša, 1985: 146).

Vprašanje, komu se zaupajo otroci po razvezi zakonske zveze, je velikega pomena. Znano je, da sodišča pri tej odločitvi v prvi vrsti upoštevajo otrokove koristi, kot tudi to, da otroke večinoma dodeljujejo materam. Sodišče pri nas ugotavlja okoliščine, ki so pomembne za življenje otroka pri materi in kadar ni posebnih ovir, dodeli otroka njej. Tako pri nas otroci ločenih staršev v večini primerov preživljajo otroštvo brez očetov. Kljub temu pa ni nemogoče, da skrbništva ne bi dobil oče, če bi se zanj potegoval. Žal obstaja peščica tistih očetov, ki bi bili pripravljeni skrbeti za svoje otroke. Večina ločenih moških otroka prepusti v popolno oskrbo materi. Veliko jih je, ki ob koncu zakonske zveze za otroka ne kažejo nobenega zanimanja in ne čutijo nikakršne odgovornosti, kar se kaže v redkih stikih z njimi, ki se pogosto kmalu končajo ter v neplačevanju preživnine. Glede dodelitve otrok po ločitvi obstaja tudi možnost, da se skrbništvo nad otrokom dodeli neki tretji osebi ali celo ustanovi. Take rešitve so pri nas redkost, le v primerih, da nobeden od staršev ni sposoben prevzeti odgovornosti za otroka.

ZZZDR določa vzajemno dolžnost preživljanja med starši in otroci, ki pa je pogosto nerealizirana. Z neplačevanjem preživnine se borijo povsod po svetu. Tako je v Sloveniji od 43.000 določenih preživnin (po razvezi se ta določi s pravomočno sodbo, začasno odredbo ali dogovorom pri centru za socialno delo) kar tretjina neplačanih. S tem sem potrdila svojo hipotezo, da je plačevanje preživnin v Sloveniji v zelo slabem stanju in da se pogosto ne plačuje. Tako otrok utrpí dvojno škodo: prikrajšan je za prisotnost enega od roditeljev, hkrati pa še za socialno varnost. Na žalost pogosto ostanejo brez preživnine prav tisti otroci, katerih roditelj, ki jih vzgaja, nima toliko sredstev, da bi lahko družina normalno živila. Pomembno je poudariti, da se ob razvezi razideta mož in žena, ne pa tudi oče in mati. Kljub temu da večina razvezancev ne ocenjuje svoj materialni standard kot ugoden, pa jih ima dosti po razvezi zakonske zveze boljši standard. Razlogi za to so različni. Sedaj bolj smotrno razpolagajo s sredstvi oz. varčujejo. V družini je en član manj, torej manj stroškov zanj. Pogosto je bil v družini alkoholik, ki je izčrpal družinski proračun. Zelo malo ločenih oseb sklene novo zakonsko zvezo, kar je posledica nezaupljivosti do nove oz. do zakonske zveze

nasploh. Zaradi lastne negativne izkušnje manj verjamejo v institucijo zakonske zveze, zato raje žive v izvenzakonskih skupnostih.

Na koncu bi rada še omenila, da je za življenje ljudi po tako stresnem dogodku, kot je razpad družine, zelo pomembno, da se po svojih sposobnostih soočijo s problemi in jih poskušajo s pomočjo strokovnjaka predelati in prerasti. V takšnih primerih je samo formalno, administrativno odločanje, pri katerem od staršev bo otrok živel, bistveno premalo. Pri odločanju o življenju skupnega otroka bi morali postaviti nad zakon pomen dobrega, predvsem zrelega dogovora med starši, pot do tega pa je zahtevna in terja dobro strokovno obravnavo, ne pa le zbiranje dokazov. Ne smemo pozabiti, da morajo za otroka najprej poskrbeti starši, šele nato so otroci skrb države.

Kakšna pa je dejanska slika? Število ločitev iz leta v leto niha, dejansko število je mnogo večje, če vključimo tudi izvenzakonske zveze oz. razveze le-teh. Na centru za socialno delo se že pred razvezo skušajo pogovoriti s starši, pri kom bo otrok ostal. V primeru, da je otrok dovolj star, v pogovor vključijo tudi njega. Če se ne morejo sporazumeti, o tem odloča sodišče. Po razvezi socialna služba ureja stike otroka s staršem, ki je odšel in problematiko plačevanja preživnine. V večini primerov je otrok dodeljen materam. Višino preživnine zahteva starš, pri katerem je otrok ostal. Če se odpadli roditelj ne strinja, se lahko starš, pri katerem je otrok, obrne na sodišče, ki ima pravico vpogleda v dohodek odpadlega roditelja. Ob neplačevanju preživnine lahko pride do sodne izvršbe na dohodek, če je nezaposlen pa na premoženje.

V praksi je situacija vse bolj zapletena in žalostna. Mirno gledamo, če odpadli roditelj, kar je v večini primerov oče, zanemarja otroka. Preživninske pravde se vlečejo neskončno dolgo, vprašanje preživnine pa ostaja kljub temu nerešeno. To ni sramota le za očete, temveč tudi za tiste, ki ne znajo poskrbeti za to, da bi se zakoni in predpisi v praksi resnično izvajali. Za matere so zakoni strožji, čeprav je očetova odgovornost prav tako velika kot njena. Tudi proti zanemarjanju očetovstva bi bilo potrebno ukrepati na ustrezen način. Borba med staršema za preživnino ni le zadeva njiju in njunega maščevanja, temveč se morata zavedati, da je njuna dolžnost poskrbeti za dostojno življenje otrok. Za takšno življenje pa je v današnjem času potreben denar. Otroci zaradi sporov med starši ne bi smeli biti prikrajšani za normalno življenje, kar pogosto so. Prikrajšani so za enega od staršev, kar je dovolj, da o sebi ne morejo

zgraditi pozitivne samopodobe. Če prištejemo še denarno stisko, katere posledica je revščina in stalen boj za obstoj, potem to pusti na otrocih dolgoročne negativne posledice.

VIRI IN LITERATURA

- Bergant, Milica (1970): Teme iz pedagoške sociologije. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Bergant, Milica (1981): Družina - zakon- ljubezen na razpotjih. Zavod RS Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Belopavlovič, Nataša, Bubnov-Škoberne, Anjuta, Žonč, Marija, Klopčič, Vera, Kodelja, Zdenko, Končina, Mateja, Šelih, Alenka, Škrk, Mirjam in Zupančič, Karel (1992): Pravni vidiki otrokovih pravic. Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Brajša, Pavao (1985): Se da živeti v dvoje? DE, Ljubljana.
- Charlish, Anne (1998): Med dvema ognjema. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Čačinovič-Vogrinčič, Gabi (1970): Za kakšen svet vzgajamo našega otroka. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Čačinovič -Vogrinčič, Gabi (1998): Psihologija družine. Znanstveno in publicistično središče, Sophija 4, Ljubljana.
- Geč-Korošec, Miroslava (1999): Družinsko pravo. Pravna fakulteta, Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo, Maribor.
- Jogan, Maca (1983): Osvobajanje žensk in spreminjanje družine. Teme iz marksistične sociologije, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana.
- Končina Peternel, Mateja (1998): Pomoč otrokom, ko starši odpovedo. Družinskopravni vidik, Znanstveno in publicistično sodišče, Ljubljana.
- Kos-Mikuž, Anica (1983): »Otrok in razveza«. Otrok in družina, št. 7, str. 34-35.
- Košiček, Marjan (1993): Zakon na razpotju. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- (2002): Letno poročilo 2001. Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije.
- Likar, Bojan (1987): Razveza zakonske zveze in kompleksne posledice za položaj otroka. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana.

- Lukas, Elisabeth (1993): Družina in smisel. Mohorjeva družba, Celje.
- (2002): Mediacija v družinskopravnih sporih. Okrožno sodišče v Ljubljani.
- (1999): Mednarodne pogodbe, Uradni list RS, št. 35/99.
- Milošević, Vida (1982): Uvod v socialno delo. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- Mladenovič, Marko (1979): Osnove sociologije porodice. Savremena administracija, Beograd.
- (1999): Navodilo o postopku za uveljavljanje pravice nadomestila preživnine. Uradni list RS, št. 80/99 z dne 27. 9. 1999.
- Pregl, Tatjana, Hočevar, Franc (1974): Mladost za zidovi. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Pretnar, Tatjana (1995): Ločitve. Diplomaska naloga. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- (2002): Sklep o uskladitvi preživnin in uskladitvi višine nadomestila preživnin. Uradni list RS, št. 28/02, z dne 29. 3. 2002.
- (1998): Statistične informacije, št. 152; 12 Socialna varnost; Centri za socialno delo, centri in podjetje za strokovno usposabljanja in zaposlovanje invalidov. Statistični urad Republike Slovenije.
- (1999): Statistične informacije, št. 263; 12 Socialna varnost, št. 4; Centri za socialno delo, centri in podjetje za strokovno usposabljanja in zaposlovanje invalidov. Statistični urad Republike Slovenije.
- (2000): Statistične informacije, št. 171; 12 Socialna varnost, št. 3; Centri za socialno delo, centri in podjetje za strokovno usposabljanja in zaposlovanje invalidov. Statistični urad Republike Slovenije.
- (2001): Statistične informacije, št. 189; 12 Socialna varnost, št. 3; Centri za socialno delo, centri in podjetje za strokovno usposabljanja in zaposlovanje invalidov. Statistični urad Republike Slovenije.
- (2000): Statistični vprašalnik o uporabnikih socialnovarstvenih storitev in denarnih dajatev centrov za socialno delo v letu 2000. Statistični urad Republike Slovenije.

- Štravs, Smilja (2002): »Preživninski sklad Republike Slovenije«. Glasilo Mestne občine Ljubljana, leto VII, marec/april 2002, str. 18.
- Udovič, Franc (1996): »Odmerjanje preživnine z dogovorjanjem«. Socialno delo, letnik 35, št. 4, str. 309-321.
- (1991): Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33-1409/91 z dne 28.12.1991.
- (1989): Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (prežiščeno besedilo). Uradni list SRS, št.14/89, z dne 17.4.1989.
- Zakon o jamstvenem in preživninskem skladu RS.
<http://ciiweb.ijs.si/jps/home.htm> (24. 3. 2002).
- Zavrl, Nataša (1999): Očetovanje in otroštvo. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Zupančič, Karel (1972): »Nekatera vprašanja pravice staršev do osebnih stikov z otrokom«. Pravniki, 27, št.10-11, str. 398-407.
- Žankar, Mateja (2000): Ločitev staršev in predšolski otrok. Diplomski naloga. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

PRILOGE

Na podlagi prvega in drugega odstavka 132. člena zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 15/76, 30/86, 20/88 – popr., 1/89, 14/89 in Uradni list RS, št. 13/94, 82/94, 29/95, 26/99, 60/99 – odl. US, 70/00 in 64/01) in petega odstavka 21.d člena zakona o Jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije (Uradni list RS, 25/97, 10/98, 41/99, 53/99 in 22/00) je Vlada Republike Slovenije na 133. dopisni seji dne 27. marca

2002 sprejela

S K L E P
o uskladitvi preživnin in uskladitvi višine nadomestila preživnin

1

Preživnine, določene s sodno odločbo, in preživnine, določene z dogovorom iz 130. člena zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki so že bile valorizirane s 1. junijem 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 9,2%.

2

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu februarju 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 9,2%.

3

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu marcu 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 8,2%.

4

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu aprilu 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 8,0%.

5

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu maju 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 6,5%.

6

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu juniju 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 6,6%.

7

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu juliju 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 6,2%.

8

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu avgustu 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 4,8%.

9

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu septembru 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 4,8%.

10

Preživnine, določene ali dogovorjene v mesecu oktobru 2001, se s 1. aprilom 2002 povečajo za 3,3%.

11

Višina nadomestil preživnin se s 1. aprilom 2002 poveča za 9,2%, tako da znaša:

- za otroka do 6. leta starosti 12.483 tolarjev,
- za otroka od 6. do 14. leta starosti 13.731 tolarjev,
- za otroka nad 14. letom starosti 16.227 tolarjev.

12

Ta sklep začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 553-02/2001-2

Ljubljana, 27. marec 2002

Vlada Republike Slovenije

dr. Janez Drnovšek

ZAKON O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERNOSTI

(Uradni list SRS, št. 15/76, 1/89 in 14/89 – prečiščeno besedilo)

(členi zakona so numerirani po prečiščenem besedilu)

8. Ukrepi centra za socialno delo

119. člen

(1) Center za socialno delo je dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi.

120. člen.

(2) Center za socialno delo sme odvzeti otroka staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist.

(3) S tem odvzemom ne prenehajo druge dolžnosti in pravice staršev do otroka.

(4) Center za socialno delo spremlja izvajanje ukrepa iz prvega odstavka tega člena.

9. Dolžnost preživljanja

123. člen

(1) Starši so dolžni preživljati svoje otroke; če se redno šolajo, so starši dolžni preživljati svoje otroke tudi po doseženi polnoletnosti.

(2) Če je otrok zaradi težje telesne ali duševne prizadetosti nesposoben za samostojno življenje in nima zadosti sredstev za preživljanje, so ga starši dolžni preživljati v skladu s svojimi možnostmi in ob pomoči družbene skupnosti.

124. člen

(1) Polnoletni otroci so dolžni preživljati svoje starše, če so ti nesposobni za delo in nimajo dovolj sredstev za življenje.

(2) Polnoletni otrok ni dolžan preživljati tistega od staršev, ki iz neopravičenih razlogov ni izpolnjeval preživninskih obveznosti do njega.

125. člen

Roditelj, ki mu je odvzeta roditeljska pravica, ni oproščen dolžnosti preživljanja otroka.

126. člen

Če je več oseb skupaj dolžnih koga preživljati, se ta dolžnost razdeli mednje po njihovih možnostih in tudi glede na to, koliko je bil kdo deležen skrbi in pomoči.

128. člen

Odpoved pravici do preživnine nima pravnega učinka.

129. člen

Preživnina se določi po potrebi upravičenca ter možnostih zavezanca.

130. člen

- (1) O dolžnosti, višini in usklajevanju preživnine lahko prizadete stranke sklenejo pri centru za socialno delo dogovor.
- (2) Dogovor iz prejšnjega odstavka je izvršilni naslov.

131. člen

- (1) Izvzemši dolžnosti strašev, da morajo preživljati svoje mladoletne otroke lahko tisti, ki je dolžan koga preživljati, sam izbere, ali mu bo plačeval določene zneske kot preživnino ali ga bo vzel k sebi na preživljanje, ali pa mu bo poskrbel peživljanje na drug način.
- (2) Kdor ima pravico do preživnine, lahko iz pomembnih razlogov s tožbo zahteva, da se mu plačuje prživnina v denarju.

132. člen

- (1) S sodno odločbo določena preživnina se usklajuje z gibanjem življenjskih stroškov in osebnih dohodkov v SR Sloveniji po sklepu Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije, od prvega dne naslednjega meseca po objavi sklepa v Uradnem listu SRS.
- (2) Na način iz prejšnjega ostavka se usklajujejo tudi preživnine, določene z dogovorom iz 13. člena tega zakona, če ni z dogovorom določen drugačen način usklajevanja preživnine, ki je ugodnejši za upravičenca.
- (3) Pravomočno odločbo o preživnini pošlje sodišče centru za socialno delo, na območju katerega ima upravičenec do preživnine stalno prebivališče.
- (4) Center za socialno dleo pisno obvesti zavezanca in upravičenca o vsakokratni uskladitvi in novem znesku preživnine. Obvestilo centra za socialno delo je skupaj s sodno odločbo oziroma dogovorom, izvršilni naslov.

(5) Sodišče sme po predlogu prizadetega zvišati, znižati ali ustaviti z dogovorom iz 130. člena tega zakona ali s pravomočno odločbo določeno preživnino, če se pozneje spremenijo okoliščine, na podlagi katerih je bila določena.

(6) V sporih o peživljanju po tem zakonu sme sodišče izdati začasno odredbo.

133. člen

Kdor je imel izdatke zaradi preživljanja kake osebe, sme s tožbo zahtevati povračilo izdtakov od tistega, ki jo je dolžan preživljati, kolikor so bili ti izdatki potrebni.

Iz Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33-1409/91 z dne 28.12.1991)

53. člen

(zakonska zveza in družina)

Zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev. Sklene se pred pristojnim državnim organom.

Zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.

Država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere.

54. člen

(pravice in dolžnosti staršev)

Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon.

Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kakor otroci, rojeni v njej.

56. člen

(pravice otrok)

Otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.

Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Takšno varstvo ureja zakon.

Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja zakon.